

1.BÖLÜM

I) GAZAVÂT-I EMİR'EL-MÜ'MİNÂN 'ALİ, DER-MEMLEKET-İ SİND BÂ MUKÂTİL ŞÂH'IN İMLÂ ÖZELLİKLERİ

Mukatil Şâh adlı eserde imlâ özellikleri aşağıya çıkarılmıştır.

A) Ünlülerin Yazılışı:

1) “a” ünlüsünün yazılışı: Kelime başında üstünlü elifle () veya medli elifle () gösterilir.

ağlayu () 27, aydur () 34

anuñ () 18, anı () 83

Kelime içinde uzun hecelerde elifle () yazılır, kısa hecelerde ise yazılmaz üstün ile gösterilir. bunlaruñ () 271, var () 134, bundan () 107

Kelime sonlarında elifle () veya güzel he ile () yazılır.

aña () 7, saña () 2 , baña () 32 , anda ()

109

2) “e” ünlüsünün yazılışı: Genellikle a ünlüsünün yazılışı gibidir. Kelime başında üstünlü elif () veya medli elifle () yazılır.

El () 565, enbiyâ () 23,

Kelime içinde güzel he ve üstünle gösterilir.

ellerinden (), göresin ()

Kelime sonunda güzel he ve üstünle yazılır.

eline () 157, eliyile () 177

3. “ı,i” ünlülerinin yazılışı: Kelime başında elif, ye ve esreyle yazılır.

İki () 23, iklim () 128, ırmaklar () 249,

ışık () 179

İç seste y veya esre ile gösterilir.

Okır () 162, okıyanlar () 588

Kelime sonunda y ve esre ile gösterilir.

okıyanı () 589, anı () 13

4) “o,ö” ünlülerinin yazılışı: Kelime başında elif(), vav () ve ötre ile yazılır.

okır () 311, ola () 173, öpdı () 121

İç seste vav () veya ötre ile gösterilir.

göresin () 103, soruñuz () 145

5) “u,ü” ünlülerinin yazılışı: Bu ünlülerin yazılışı da o,ö ünlülerinin yazılışı gibidir.

Kelime başında elif(), vav () ve ötre ile yazılır.

üç () 37, üstinde() 207

İç seste vav () veya ötre ile gösterilir.

çün () 8, anuñ () 18

Kelime sonunda vav () ve ötre ile yazılır

kamu () 58, kapu () 557

B) Ünsüzlerin Yazılışı: Türkçede p,ç,g,ñ seslerini gösterecek herhangi bir işaretin Arap alfabesinde bulunmaması sebebiyle, Eski Anadolu Türkçesi'nin ilk devirlerinde bu sesler b (), c (), g () harfleriyle gösteriliyordu. Bu sesler özellikle 14. yüzyıldan itibaren p için (), c için (), g için (), ñ için () harfleri kullanılmaya başlanılmıştır.

Mukâtil Şâh'ta bu sesleri birbirinden ayıracak işaretler kullanılmamıştır. Biz ancak bu sesleri cümlelerin gelişinden çıkarabilmekteyiz.

Mukatıl Şâh'ta t ve d sesleri birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir.

dutar () 12 / tutar () 201

Sat() ve sin() arasında belirli bir farklılık görülmemektedir. Bazen kalın sıradan kelimelerde de sin() yazılabilmektedir. Saña () 2

C) Tamlamalar

Tamlamaları köken bakımından dört bölüm halinde inceleyebiliriz. Birincisi Farsça tamlamalar. İkincisi Arapça tamlamalar üçüncüsü hem Arapça, hem de Farsça kurallar kullanılarak kurulan tamlamalar ve dördüncüsü ise Türkçe tamlamalardır.

Farsça tamlamalarda terkip i'si kullanılmaz, onun yerine esre kullanılarak bunun terkip olduğu ifade edilir. hay-ı huy () 441

Arapça tamlamalar asıllarına uygun olarak yazılırlar. İlahe'l-‘âlemîn () 195

Bazı tamlamalar ise hem Arapça, hem de Farsça kurallarla yapılırlar. gazavât-ı emire'l-mü'minîn () 1

Türkçe tamlamalar da ise ilgi hali eki belirtili isim tamlamalarında her zaman kullanılmaz. Allah adı() 2. Bu gibi tamlamalardan başka diğer tamlamalar günümüz tamlamalarıyla aynıdır. kal'a kapısı()142, ma'niniñ kadri () 7

2. BÖLÜM

I. MUKÂTİL ŞÂH'IN DİLBİLGİSİ ÖZELLİKLERİ

Eski Anadolu Türkçesi eserleri olan Süheyl ü Nevbahar, Dede Korkut Kitabı, Tezkiretü'l Evliyâ Tercümesi ve Marzubannâme Tercümesi gibi eserler üzerinde yapılan çalışmalar ele alınan eserlerin dili üzerine gramer denemeleridir. Nihayet Prof.Dr. F.Kadrî Timurtaş tarafından sadece bir metne bağlı kalınmadan devrin eserlerinden bir bölümüne dayanılarak derli toplu bir Eski Anadolu Türkçesi Grameri yapılmıştır. Bu çalışmalar neticesinde hemen hemen Eski Anadolu Türkçesi'nin dilbilgisi özellikleri ortaya çıkmış durumdadır. Bu sebeple son yıllarda yapılan gramer çalışmalarında sadece eserin dil özelliklerin önemli olanları üzerinde durulmaktadır.

Biz de yapmış olduğumuz çalışmada aynı yolu takip ederek önemli olan hususlar üzerinde durduk.

Eski Anadolu Türkçesi eserlerinin pek çoğunda görülen Azerice özellikleri Mukâtil Şâh'ta da görmekteyiz. Azerice daha 15. yüzyılın başlarında tam manasıyla teşekkül ederek bir şive hüviyetini kazanmıştır. Oğuz Türkçesi üzerinde artan bir belirginleşmeyle şive olma temayülü içerisinde. Bu sebeple metnimizde görülen ve daha sonraki yıllarda Azerice özellikler olarak karşımıza çıkan belli başlı kurallar şunlardır:

1. Birinci teklik şahıs ekinin –am/ -em olması sürem 563, sürerem 289

2. İç seste k>h değişmesi aqşam>ahşam

Bu özellikler 15. yüzyıl eserlerinin hemen hepsinde görülen belli başlı özelliklerdir.

A) Ses Bilgisi

1) Ünlüler

a) Eski Anadolu Türkçesi'nde uzun ünlü meselesi

Çok uzun zamandan beri süregelen Türkçede uzun ünlü bulunup bulunmadığı tartışmaları bugün karşımıza çeşitli görüşler çıkarmıştır. Bunlardan ilki, L.Ligeti, M.Rasonen, G. Jarring, Y.D. Polivanov ve N. Poppe gibi yabancı türkologların savunduğu, en eski Türkçe köklerde aslı uzunlukların bulunduğu görüşüdür. İkincisi

ise W.Radloff ve R.Gronbech'in temsil ettiği, Türkçede aslı uzun ünlü bulunmadığı, var olan uzun ünlülerin ise arızî olduğu görüşüdür.

Bu ilk görüşü Zeynep Korkmaz¹ ve Talât Tekin² de savunmaktadır. Prof.Dr. Faruk Kadri Timurtaş ise bazı lehçelerimizde uzun ünlü bulunduğunu kabul etmekle beraber Eski Anadolu Türkçesi'nde uzun ünlü bulunmadığını savunmaktadır.³

b) e (é), i/ e, e/i değişimleri: Türkçede “e” sesinin durumu bir tartışma konusudur. Bazı araştırmacılara göre bu ses en eski dönemlerden beri Türkçe'nin aslı sesidir. (bkz. Mecmuâtü'n-Nezâir s.262) Bazı türkologlara göre ise i/ e şeklinde bir ses değişmesi sonucunda ortaya çıkmış bir sestir. (bkz.Marzubânnâme s.105)

Bu etimolojik tartışmaların yanında bir de bu sesin metinlerde tespiti meselesi vardır. Eski metinlerde bu sesi gösterecek belirli bir işaret yoktur. Bazı araştırmacılar bir takım kelimeleri “i” ile yazdıkları halde “é” ile okumaktadırlar. il, ir-, it-/ él, ér-, ét- vs. (bkz. Mecmuâtü'n-Nezâir). Mukâtil Şâh'ta kapalı e'yi gösterecek herhangi bir işaret bulunmadığı için metin deki yazılışa sadık kalarak bu kelimeleri “i” ile ya da üstün olduğu yerlerde “e” ile okuduk.

Metinde hem “i” ile hem de “e” ile yazılan kelimeler şunlardır: di-/de-, il/ el, ir-/er-, it-/et-, işit-/ eşit-, yidi/ yedi, yir/yer

c) o/u ve ö/ü değişimleri: Arap harfli Osmanlı yazısında yuvarlak ünlünün ve ünlüleri gösterecek işaretlerin bulunmaması sebebiyle bu değişiklikleri tespit etmek imkansızdır. Bunun için yuvarlak ünlülü kelimelerin okunuşunda Eski Türkçedeki şekillere ve Anadolu ağızlarındaki temayüllere uyulmuştur.

ç) Ünlü uyumu:

ı)- İncelik-kalınlık bakımından ünlü uyumu: Türkçenin her döneminde kalınlık incelik uyumu tamdır. Yalnız –ken eki uyuma girmez şâhımız iken 239

ıı)-Düzlük-yuvarlaklık bakımından ünlü uyumu: Türkçede düzlük yuvarlaklık bakımından ünlü uyumu sağlam temellere dayanmadığı bilinmektedir. Bunun yanı sıra Eski Türkçe'yle Türkiye Türkçesi'nde bu uyuma temayülün daha fazla olduğu, Eski Anadolu Türkçesi'nde ise yuvarlaklaşmanın bir hayli arttığı ve bu durumun Eski Anadolu Türkçesi'nin en önemli fonetik özelliği olduğu görülmektedir.

1. Zeynep Korkmaz, Eski Anadolu Türkçesi'nde Aslı (vokal) Uzunlukları, Ankara Üniversitesi, DTCF Dergisi, C. XXVI, S. 3-4, Temmuz, Ağustos 1968, say. 49

2. Doç.Dr. Talât Tekin, Ana Türkçede Aslı Uzun Ünlüler, Hacettepe Üniv. Yay. Ank. 1975

3. Prof.Dr. Faruk Kadri Timurtaş, Eski Türkiye Türkçesi, XV. Yüzyıl, Gramer-Metin-Sözlük, İst. Üniv. Edebiyat Fakültesi Yay., İst. 1977, s. 46

Yuvarlaklaşmaların bir kısmı ünsüz düşmeleriyle meydana gelmiş, bir kısmı dudak ünsüzlerinin etkisiyle oluşmuş ve bir kısmının ise yuvarlaklaşma sebebi tespit edilememiştir.

d) Yuvarlak ünlülü kelimeler: şamusı: hepsi 244, şapısına: kapı 519, kendü: kendi 530,

e) Yuvarlak ünlülü ekler:

i) İyelik ekleri: -m(-um/-üm) hâcet-üm 176, el-üm-den 271

-ñ(-uñ/-üñ) şul-uñ 563, rahmet-üñ-le 584

ii) İlgi eki: -uñ / -üñ, ‘âlem-üñ 24, cihân-uñ 23

-nuñ/ -nüñ bu-nuñ 27, ‘Ali-nüñ 344

iii) Şahıs ekleri: -/ -sün baş- 364, gel-sün 403

-alum/ -elüm şıl-alum 495, gid-elüm 496

-r(-uñ/-üñ) ur-uñ 514, getir-üñ 297

iv) Zaman ekleri: -ur/-ür(geniş zaman) çalın-ur 299, söyleş-ür 322

-du/ -dü (görülen geçmiş zaman) ısmarla-du-m 122

v) Bildirme eki: -dur/-dür düşmânı-dur 133, kim-dür 157

vi) Zarf-fiil ekleri: -up/ -üp aşır-up 429, işid-üp 442

-uban/ -üben dolan-uban 78, id-üben 136

vii) Sıfat-fiil ekleri: -duş/-dük sal-dug-mca 448, di-düg-i 508

viii) İsimden isim yapım ekleri: -lu/-lü at-lu 577, din-lü-ler 580

-luş/-lük bol-luş 125, yapu-lug 220

ix) Fiilden fiil yapım ekleri: -dur/-dür yan-dur-dılar 414, bil-dür 32

-ur/-ür sav-ur-ur 295, bit-ür-miş 324

-uş/-üş ur-uş-ma 404, er-üş-ir 205

-un/-ün ur-un-miş 269, sür-ün-eler 288

x) Fiilden isim yapım ekleri: -u/-ü tol-u 123

f) Düz Ünlülü Ekler:

i) İyelik ekleri: -ı/-i, -sı/-si ad-ı 331, şal’a-sı 55

ii) Belirtme eki: -ı/-i söz-i 89, sarây-ı 219

-yı/-yi ‘Ali-yi 229

iii) Ayrılma eki: -dan/-den yukarısın-dan 245, pencereler-den 249

iv) Soru eki: -mı/-mi olam mı 270, öldüre mi 342

v) Şahıs ekleri: -sın/-sin sata-sın 392, zârılık ider-sin 32

v1) Zaman ve kip ekleri: -dı/-di (görülen geçmiş zaman) ur-dı 33, dök-di
48

-mış/-miş (öğrenilen geçmiş zaman) bul-mış 143

-ısar/-iser (gelecek zaman) ol-ısar 493, getir-iser 458

-gıl/-gil (emir 2.teklik kişi) unıtma-gıl 87

-san/-sen (şart) muhabber-sen 96

-sın/-sin (bildirme) sen-sin 186

v11) İsimden isim yapım ekleri: -lık/-lik ma'mur-lık-a 128

-cı/-ci kapu-cı-laruñ 216

v11) İsimden fiil yapım ekleri: -a/ -e dire-k-süz 11

-la/ -le göz-le-r 14

ix) Fiilden fiil yapım ekleri: -l (-ıl/-il) yap-ıl-mış 223

-n(-ın/-in) çal-ın-ur 300

-ŝ(-ış/-iş) ur-iş-maya 101

x) Fiilden isim yapma ekleri: -ı/-i yar-ı-sın 336

g) Ünlü Türemesi:

Metinde Türkçe kelimelerde ünlü türemesi yoktur. Farsça terkiplerin bazılarında, iç seste ünlü türemesi vardır. pād-şâh>pâdişâh

h) Ünlü Düşmesi:

1) Kelime içinde ünlü düşmesi: Metnimizde kelime başında ünlü düşmesi yoktur. İç sesteki dar ünlü kelime ek aldığıında düşer. ayıt->aydur 340, gönül>gönlüñüzden 297, ogul> oylan 42

11) Kelime sonunda ünlü düşmesi: Metnimizde kelime sonunda ses düşmesi örneği yoktur.

111) Eklerde ünlü düşmesi: Ünlü düşmesi olayına genellikle i- fiilinden türemiŝ eklerde rastlamaktayız. söyler-sen 238, avn eder-sen 274, cenk ider-ken 566, ögürür-di 332

1) Ünlü Karŝılaŝmaları: Ünlü biten bir kelime ünlü ile başlayan bir ek aldığıında, veya ünlü ile başlayan bir kelimeyle birleŝtiğinde ünlü karŝılaŝması olayı olur. Bu durumda kelime ve eklerde bulunan ünlülerden biri düşer ve birleŝmeler meydana gelerek kalıplaşmış kelimeler ortaya çıkar. Bazı durumlarda karŝılaŝan ünlüler araya bir “y” ünsüzü alırlar. Böylece ünlülerden ikisi de korunmuŝ olur. Bazı hallerde ise araya “y” ünsüzü girdiği halde ünlülerden birisi düşer.

1)- Ünlü düşmesi olan örnekler: kendü+özi> kendüzin 416, ne it->nitdiler 508, ne+eyle->neylemek 91

11) Ünsüz türemesi olan örnekler: di-y-ü 149, di-y-e 464, ‘Ali-y-e 468, bitevi-y-e 167

2) Ünsüzler

a) Ünsüz Değişmeleri:

1)- k>h değişmesi:

Eski Anadolu Türkçesi’nde görülen fakat düzenli olmayan bir değişmedir. Metinde aynı kelimenin iki şekline de rastlamak mümkündür. Ender görülen k>h değişmeleri şunlardır: akşam>ahşam 402, dağı>dahı 15, yoğsul>yohsullarına 15

11)- g ve g seslerinin gelişmesi: g ve g seslerinin durumu bize lehçe tasniflerinde ve gelişme safhalarının tespitinde büyük yararlar sağlamaktadır. Bu seslerin durumu üç grupta ele alınabilir.

a). Birden fazla heceli kelimelerin sonundaki g ve g sesleri Eski Anadolu Türkçesi döneminde düşerler. kamag> kamu 58, kapıg> kapu-yı 196,

b). Yapım eklerinin ve kelime bünyesindeki hecelerin başında bulunan g ve g sesleri Eski Anadolu Türkçesi’nden daha önceki dönemlerde düşmeye başlamıştır. Eski Anadolu Türkçesi dönemine gelindiğinde bu seslerin tamamen düştüğü görülür. Kergek> gerek 83

c). Çekim eklerinin başında bulunan g ve g sesleri düşer. Eski Türkçe –ga/-ge yönelme eki –a/-e, –gan/-gen sıfat-fiil eki –an/-en ve –guç/-güç sıfat-fiil eki –uc/-üci şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

111)- b->v- değişmesi: Eski Türkçe’nin kelime başı b’leri v olmuşlardır. Bar>var 120, bar->var-dılar 140

112)- -b-> -v-, -b>-v değişmeleri: Eski Türkçe’nin bazı kelime içi ve kelime sonu b’leri v’ye dönüşmüşlerdir. sebin->sevin-e 110

v)- t->d- değişmesi: Eski Türkçede kelime başında d sesi yoktur. Kelime başı t>d değişmesi daha sonraki dönemlerde başlamış ve gelişerek devam etmiştir. Ancak bütün devirlerde bu değişiklik ile ilgili bir istikrar görülmemektedir. Metnimizde hem d’li hem de t’li şekilleri bir arada görmekteyiz. di-/ti-, dut-/tut-, dur-/tur-

b) Ünsüz Benzeşmeleri:

1) İmlâsı kalıplaşmış ekler: bulunma eki –da/-de, ayrılma eki –dan/den, görülen geçmiş zaman eki –dı/-di, -du/-dü, sıfat-fiil eki –duğ/-dük, bildirme eki –dur/-dür ve ettirgenlik eki –dur/-dür tonsuz ünsüzle biten bir kök veya gövdenin üzerine geldikleri zamanda aynı şekilde yazılırlar.

11) Kelime içinde tonlulaşma: Türkçede iki ünlü arasında kalan p,ç,t,k,k sesleri tonlulaşarak b,c,d,g,g seslerine dönüşürler. Erlik>erliğü 561, ol-dur 11, oturup>oturuban 68

111)- Kelime sonunda tonlulaşma: Türkçede kelime sonunda tonsuz ses bulunmaz.

c) Ünsüz Türemeleri:

1)- Yardımcı ses “y” ve “n” türemeleri: Türkçede ünlü ile biten bir kelime ünlü ile başlayan bir ek aldığıında araya koruyucu “y” ünsüzü girer. Bu olayın metnimizde pek çok olayı vardır. Eyle-y-eyim 91, söyle-y-eyim 91

Üçüncü şahıs iyelik eki –ı/-i ve –sı/-si eklerinden sonra hal ekleri geldiğinde araya “n” ünsüzü girer aynı olay “bu” işaret zamirine hal ekleri getirilirken de meydana gelmektedir.

eli-n-e 354, yanı-n-da 357

ç) Ünsüz Düşmesi:

1)- Hece sonunda “l” düşmesi: oltur->otur- 355

11)- Yabancı kelimelerde görülen ünsüz düşmeleri: haqq> haq 418

111)- “y” sesinin durumu: Bazı kelimelerin Eski Türkçeden beri ön seste y’li ve y’siz

şekilleri birlikte bulunmaktadır. Bu durmda bir y düşmesi mi, yoksa bir y protezi mi olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Ağaç 10 <yığaç DLT 150, ağladı 29< yıgla- DLT 150

d) Benzer Hece Düşmesi:

Benzer hece düşmesi olayı tur- yardımcı fiilinden gelen “durur” biçiminin eklenmesi sırasında meydana gelmektedir. Durur şekli de metnimizde kullanılmaktadır. şahâbiler durur 95, muhkem durur 132

Ekleşmiş biçim olan –dur/-dür’lü örnekler de metnimizde mevcuttur. adı-dur 63, bidâdı-dur 63, kim-dür 157

B) Şekil Bilgisi

Şekil bilgisi unsurları çekim ve yapım ekleri olarak iki ana başlık altında incelenmiş ve şahıs zamirlerinin durumları da ayrıca ele alınmıştır.

1) Çekim Ekleri

Çekim ekleri, eklendikleri kök ve ya gövdelerin anlamlarını değiştirmeyen fakat onların anlamlarını işler hale getiren ve diğer kelimelerle anlam ilişkilerini sağlayan gramer unsurlarıdır.

Çekim ekleri önce “isim çekim ekleri” ve “fiil çekim ekleri” olmak üzere ikiye ayrılmış ve daha sonra da “isim çekim ekleri” kendi içinde:

- a) Çokluk eki
- b) İyelik ekleri
- c) Hal ekleri
- ç) Soru eki (isimlerden sonra gelen) olmak üzere dört kısma; “fiil çekim ekleri” de:

- a) Şahıs ekleri
- b) Zaman ekleri
- c) i- fiili
- ç) Birleşik zaman çekimleri
- d) Birleşik fiiller
- e) Yardımcı fiillerle yapılan çekimler
- f) Sıfat-fiiller
- g) Zarf-fiiller olmak üzere sekiz kısma ayrılmışlardır.

a) İsim Çekim Ekleri

- 1). Çokluk eki: -lar/ -ler

Çokluk ekinin metnimizdeki kullanımını Türkçe'nin diğer devirlerindeki gibidir. Eklendiği kelimeyle uyuma girer.

Evliyâ-lar 23, şân-lar-ı 48, şâh-lar-ın 63, yir-ler-de 66, ev-ler 66

Çokluk ekinin “bu” işaret zamirine getirilişi iki şekilde olmaktadır. Ya ek doğrudan zamir üzerine gelir, bu-lar-uñ 228, ya da araya yardımcı ünsüzünü alır bunlar 229

- 11) İyelik ekleri:

Metnimizde iyelik ekleri Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini taşır. Birinci teklik iyelik eki –m’dir. Bu ek ünsüzle biten bir kelimededen sonra daima yuvarlak ünlüyle gelir –um/ -üm. Aynı durum ikinci teklik iyelik eki –ñ için de geçerlidir. Ünlüyle biten bir kelimededen sonra ikinci teklik iyelik eki –un/ -ün şeklindedir. Birinci çokluk iyelik eki –muz/ -müz’dür. Fakat ünlüyle biten kelimelerden sonra –umuz/ -ümüz şeklinde olur. İkinci çokluk iyelik eki –ñuz/ -ñüz ünsüzle biten bir kelimededen sonra –uñuz/ -üñüzdür. Üçüncü teklik iyelik eki ünlüyle biten bir kelimededen sonra –sı/ -si, ünsüzle biten bir kelimededen sonra ise –ı/ -i’dir. Üçüncü çoklu iyelik eki ise –ları/ -leri şeklindedir.

1.t. –m/-um/-üm kılıc-um 187, cân-um-ı 274, yükler-üm 287, yük-üm 289

2.t. –ñ/-uñ/-üñ taht-uñ 314, düşmân-uñ 335, getürdüg-üñ 348, himmet-üñ-den 87

3.t. –ı/-i, -sı/-si iş-i 167, kapu-sı 168, biri-si 183 , perde-si 233

1.ç. –muz/-müz, -umuz/-ümüz pehlivân-umuz 398, cân-umuz 75, güc-ümüz 43, el-ümüz 43

2.ç. –ñuz/ -ñüz, –uñuz/ -üñüz himmet-üñüz 117, göñl-üñüz 297

3.ç. –ları/-leri baş-ları-nı 424, üst-leri-ne 490

ııı) Hal ekleri:

1) Belirtme eki: –ı/-i, -n, -nı/ -ni Bunların –ı/-i şekli ismin yalın hali üzerine gelirken, isim ünsüzle bitiyorsa direkt olarak gelir. Ünlüyle biten kelimelerden sonra araya y yardımcı ünsüzü, üçüncü teklik iyelik eklerinden sonra ise araya n yardımcı ünsüzü girer.

iş-i 496, ‘Ali’-yi 53, oқы-nı 59, cevâb-n 89

2) Yönelme eki: –a/-e İnce sıradan ünlülü kelimelere –e, kalın sıradan ünlülü kelimelere –a şeklinde gelir. Ünlüyle biten kelimelerden sonra araya “y” yardımcı ünsüzü girer. Üçüncü şahıs iyelik eklerinden sonra ise “n” yardımcı ünsüzü kullanılır.

şâh-a 141, kapu-y-a 188, cânı-n-a 515

3) Bulunma eki: –da/-de Bulunma hali eki henüz ünsüz uyumuna girmemiştir. İsimlere daima –da/-de şeklinde gelmektedir. Üçüncü şahıs iyelik eklerinden sonra araya sürekli “n” yardımcı ünsüzü girer.

kal’a-da 521, hizmetüñüz-de 563, yüzi-n-de 14, divârı-n-da 67

4) Ayrılma eki: -dan/-den Ayrılma eki de henüz ünsüz uyumuna uymamıştır. İsimlere her zaman –dan/-den şeklinde gelmektedir. Ayrılma ekinde üçünü şahıs iyelik eklerinden sonra araya “n” yardımcı ünsüzü girer.

gazab-dan 78, himmetüñ-den 87, k orqusu-n-dan 228,  sti-n-den 228

5) İlgi eki: -uñ/- ñ, -nuñ/-nüñ, -um/- m İlgi eki ünsüzle biten bir kelimedenden sonra -uñ/- ñ şeklinde, ünsüzle biten bir kelimedenden sonra ise -nuñ/-nüñ şeklinde kullanılmaktadır. Birinci şahıs zamirlerinden sonra ise ek - m şeklindedir.

p di ah-uñ 234, mu atil’- ñ 275, a-nur 229, ‘Ali-nüñ 343, ben- m 432, biz- m 143

6) Vasıta eki: -n

Vasıta eki –n metnimizde yoktur. Onun yerine –la / -le ve ıla/ ile ekleri kullanılmaktadır. anuñ-la 152, at-ıla 148, benüm-le 173, k sd-ile 156

7) Eşitlik eki: -ca/-ce, - a/ - e

ni-ce 296, bun-ca 361

8) Y n gösterme eki: -ra/-re, -aru/ -er 

 z-re 314, bu-ra-nuñ 494, o-ra-dan 178

ıv) Soru eki: -mı/-mi ol-mı-dur 341, gerçek-mi 356

b) Fiil  ekim Ekleri

ı) Şahıs ekleri:

Eski Anadolu Türkçesi’ndeki şahıs ekleri esas olarak iki kısıma ayrılmaktadır.

a) Zamir kökenli şahıs ekleri

b) İyelik kökenli şahıs ekleri, ayrıca; c) Emir ve istek kiplerinin bazı şahıslara göre özel ekleri bulunmaktadır. Metnimizdeki şahıs ekleri Şunlardır:

a) Zamir kökenli şahıs ekleri:

1.t. –am/-em varmıŐ-am 361, bazâr etmiŐ-em 361

2.t. –sın/-sin vara-sın 103, göre-sin 103

3.t. –

1. . –uz/- z bilmez-öz 142

2. . –sız/-siz metnimizde  rneği bulunmamaktadır.

3. . –lar/ -ler k lmaya-lar 102, işitti-ler 111

b) İyelik kökenli şahıs ekleri:

1.t. –m geldi-m 292, aydı-m 90

2.t. –ñ vardı-ñ 359, geldi-ñ 522

3.t -

1.ç. -k/ -k ismarladı-k 119, oldu-k 50

2.ç. -ñuz/ -ñüz konuk oldu-ñuz 296, hoş geldi-ñüz 296

3.ç. -lar/ -ler söyledi-ler 301, kırdı-lar 302

c) Emir çekiminde kullanılan farklı şahıs ekleri:

1.t. -ayım/-eyim, -ayın/-eyin sor-ayım 356, gör-eyim 356

2.t. -gıl/ -gil veya eksiz degmegil 401, hazır ol-gıl 418, dile 581

3.t. -/ -sün unıtma- 588, mansûr it-sün 122

1.ç. -alum/ -elüm var-alum 164, vir-elüm 164

2.ç. -iñuz/ -iñüz şefaât kııl-iñuz 34, bil-iñüz 34

3.ç. -lar/ -sünler metinde örneği yoktur.

11) Zaman Ekleri

a) Haber Kipleri:

1)- Geniş zaman: -r, -ar/-er, -ır/-ir/-ur/-ür

1.t.k. kırk-ar-am 374, azm id-er-em 286

2.t.k. zârılık id-er-sin 32

3.t.k. tap-ar 39, id-er aqın 39

1.ç.k. metinde örneği yok

2.ç.k. metinde örneği yok

3.ç.k. arz ed-erler 212, kııl-ırlar 329

Olumsuzu: -ma/-me, -maz/ -mez

1.t.k. bil-mezem 288, 292

2.t.k. metinde örneği yok

3.t.k. pâyidâr ol-maz 518, yi-mez 18

1.ç.k. metinde örneği yok

2.ç.k. metinde örneği yok

3.ç.k. metinde örneği yok

Sorusu: mı/ mi, metinde örneği yok

Olumsuz Sorusu: metinde örneği yok

2)- Görülen geçmiş zaman: -dı/-di/-du/-dü

1.t.k. ay-dım 90, gel-dim 292

2.t.k. var-diñ 359, gel-diñ 522

3.t.k. al-dı 194, gel-di 216

1..k. ısmarla-dı 119, ol-du 50,

2..k. metinde rneği yok

3..k. var-dılar 140, di-diler 141

Olumsuzu fiillerden olumsuz fiiller yapan –ma/-me ekleriyle yapılır.

3) ğrenilen gemi zaman:

1.t.k. var-mıam 343, bazâr et-mıem 361

2.t.k. metinde rneği yok

3.t.k. unıt-mı 70, gel-mı 142

1..k. metinde rneği yok

2..k. metinde rneği yok

3..k. bagla-mılar 197, gey-mılar 179

Metnimizde 3. teklik ahıs ekimi olarak –up/-p zarf-fiil ekinden gelien ve bugün Azerbaycan Trkesi’nde kullanılan –ıp/-ip öğrenilen gemi zaman eki metnimizde bir örnekte gemektedir. viribidi(vermiti) 479, 480

Olumsuzu fiillerden olumsuz fiiller yapan –ma/-me ekleriyle yapılır.

4)- Gelecek zaman: -ısar/-iser

Gelecek zaman ekinin sadece cnc teklik ahıs ekimi vardır. Bundan baka bir ekil metnimizde kullanılmamıtır.

getür-iser 458, olısar 493

Olumsuzu fiillerden olumsuz fiiller yapan –ma/-me ekleriyle yapılır.

5)-imdiki zaman: Eski Anadolu Trkesi’nde özel bir imdiki zaman ekimi henüz teekkl etmemitir. Sadece bir örnekten –yurlar ekli karımıza ıkmıtır. a-yurlar 109, Metnimizde imdiki zaman kavramı genellikle geni zaman ekiyle karılanmıtır.

b) Dilek Kipleri:

1)- stek kipi: -a/-e

1.t.k. ya-a-m 172, ahr id-e-m 187

2.t.k. an-a-sın 221, gir-e-sin 234

3.t.k. bil-e 374, ol-a 410

1..k. metinde rneği yok

2..k. metinde rneği yok

3..k. bulu-alar 404, gideler 484

Olumsuz fiillerden olumsuz fiiller yapan –ma/-me ekleriyle yapılır.

2)- Dilek-şart kipi: -sa/ -se

1.t.k. öp-se-m 355

2.t.k. metinde örneği yok

3.t.k. metinde örneği yok

1.ç.k. metinde örneği yok

2.ç.k. metinde örneği yok

3.ç.k. metinde örneği yok

Olumsuz fiillerden olumsuz fiiller yapan –ma/-me ekleriyle yapılır.

3)- Emir kipi:

1.t.k. –ayım/-eyim ayd-ayım 285, getir-eyim 356

2.t.k. –gıl/-gil hazır ol-gıl 417, ver-gil 473

3.t.k. –/sün toprak ol- 9, mansûr it-sün 122

1.ç.k. –alım/ -elim hâsıl id-elim 496

2.ç.k. –ıñuz/-iñüz bil-iñüz 34, şefaât kııl-ıñuz 34

3.ç.k. –lar/ -sünler metinde örneği yok

Olumsuz fiillerden olumsuz fiiller yapan –ma/-me ekleriyle yapılır.

4)- Gereklilik kipi: Metnimizde Gereklilik şekli genellikle –mağ gerek/-mek gerek şeklindedir.

nit-mek gerek 83, nice itmek gerek 83, var-mağ gerek 165

c) İ- Fiili: i- fiilinin bildirme, hikâye, rivayet ve şart olmak üzere dört kipinden de metnimizde örnekler vardır.

1. Bildirme:

1.t.k. –am/-em : Bugün bu ek Türkiye Türkçesi'nde –ım/-im/-um/-üm şeklindedir. Azerbaycan Türkçesi'nde ise –am/-em şeklindedir. ayru-y-am 317

2.t.k. –sın/-sin, sen-sin 52

3.t.k. –dur/-dür ve durur şekilleri bir arada kullanılmıştır. var-dur 52, gözci-dür 58, bu durur 70

2. Hikâye:

Metinde idi şeklinde kullanılmaktadır.

1.t.k. gider idim 287

2.t.k. metinde örneği yok

3.t.k. baş idi 328, var idi 330

1.ç.k. metinde örneği yok

2.ç.k. metinde örneği yok

3.ç.k. metinde örneği yok

3. Rivâyet:

Metnimizde sadece üçüncü teklik şahsa ait bir örnek vardır. Diğer şahıslarla ilgili örneklere rastlanılmamıştır.

-imiş var imiş 397

4. Şart: -sa/-se

1.t.k. bulur-sa-m 411

2.t.k. alır-san 175

3.t.k. olmaz-sa 438

1.ç.k. metinde örneği yok

2.ç.k. metinde örneği yok

3.ç.k. metinde örneği yok

iv) Birleşik Zaman Çekimleri

Birleşik çekimler bugün de olduğu gibi i- fiiliyle yapılmaktadır. Ancak i- fiili günümüzde olduğu gibi kalıplaşmamıştır.

Metnimizde bulunan yardımcı fiillerle yapılmış çekimlerde sürerlik, yeterlik ve tezlik çekimleri ayrı ayrı ele alınmıştır.

1. Hikâye grubu:

a)- Geniş Zamanın Hikâyesi yi-r idi 53, di-r idi 53

b)- Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi dur-mış-lar idi 226

c)- Gelecek Zamanın Hikâyesi: metinde örneği yok

ç) İstek Kipinin Hikayesi: metinde örneği yok

d)- Dilek Kipinin Hikayesi: metinde örneği yok

2. Şart grubu:

a)- Geniş Zamanın Şartı: al-ırsan 175, kı-l-ursa 175

Diğer zamanlardaki çekimler metnimizde yoktur.

3. Kuvvetlendirme ve ihtimal grubu: gel-miş durur 347

4. Zarf-fiil grubu: söyleş-ür iken 322, söyle-r iken 346, otur-mış iken

116

d) Birleşik Fiiller

Sürerlik, yeterlik ve tezlik fiilleri asıl fiil üzerine -ı/-i, -a/-e zarf-fiil ekleri getirilerek yapılmaktadır.

1. Sürerlik: vire dur-ur 17
2. Yeterlik: turamaz 445
3. Tezlik: viribirse 226

e) Yardımcı fiillerle yapılan çekimler

eyle- : emr eyledi 539, şerh eyleye 20, su'âl eyledi 31
it- : tul itdi 47, yohsul itdi 47, nitmek gerek 83, nice itmek gerek 83
kıl- : teccüs kıl 104, kılsa talep 175, kılmış nazâr 255
Ol- : oldı revân 256, yevm olur 294, konuğ olduñuz 296
Tut- : bişkir tutup 304, karşı tutdı 387, kalem tutar 583
Vir- : cân vir-üp 6, din ü imân vireni 71, virdi cevâbın 89

f) Sıfat-Fiil Ekleri

Sıfat-fiiller, fiillerin sıfat şekilleridir. İsimler gibi çekimlenebilirler. Sıfat-fiiller ifade ettikleri zamana göre geniş zaman sıfat-fiili, geçmiş zaman sıfat-fiili, öğrenilen geçmiş zaman sıfat fiili gibi adlar alırlar.

1. Geniş zaman sıfat-fiil ekleri: -an/-en yarad-an 175, gör-en 183
2. Geçmiş zaman sıfat-fiil ekleri: -duğ/-dük di-dük-leri 348, şal-dug-inca 448
3. Öğrenilen geçmiş zaman sıfat-fiili: -mış/-miş açıl-mış 250

g) Zarf-Fiil Ekleri

Zarf-fiiller, fiillerin zarf şekilleridir. Hal zarf-fiil ekleri, zaman zarf fiil ekleri ve bağlama zarf-fiil ekleri olmak üzere üç grupta incelenebilirler.

1. Hal Zarf-Fiil Ekleri: -u/ -ü diyü 531
2. Zaman Zarf-Fiil Ekleri : -dugınca/-dugince, şal-duginca 448
-inca/inca ol-inca 516, işid-inca 144
3. Bağlama Zarf-Fiil Ekleri: -up/-üp, koy-up 161, lutf id-üp 163
-uban/-üben batuban 280, şun-uban 306
-ubanın/-übenin mahkûm ol-ubanın durur 266

2. Yapım Ekleri

Köklerden gövdeler türeten eklerle yapım ekleri denir. Türkçede isme getirilen ekler ve fiile getirilen ekler olmak üzere iki çeşit ek vardır. Bu sebeple ekler isme getirilmek suretiyle isimlerden isimler ve fiiller türetebilmektedir. Aynı şekilde fiillere getirilen eklerle de fiillerden fiiller ve isimler türetebilir. Onun için Türkçede yapım eklerini dört grup halinde incelemek gerekir.

1. İsimden isim yapım ekleri
2. İsimden fiil yapım ekleri
3. Fiilden fiil yapım ekleri
4. Fiilden isim yapım ekleri

a) İsimden İsim Yapım Ekleri:

- 1) -lık/-lik şâz-lık 316, ip-lik 373
-lig/-lig yar-lig-a-gıl 584, yag-lig-ın 80
- ii) -cı/-ci yarı-cı 186, yular-cı-lık 209
- iii) -lı/-li/-lu/-lü at-lı 279, at-lu 577, din-lü-ler 580
- iv) suz/-süz direk-süz 1

b) İsimden Fiil Yapım Ekleri

- 1) -a/-e dil-e 581
- ii) -la/-le bağış-la-ya 586, din-le-yeni 589

c) Fiilden Fiil Yapım Ekleri

- 1) -ıl/-il duy-ıl-sa 60, at-ıl-a 60
- ii) -d ay-d-ur 81
- iii) -ın/-in sığ-ın-uram 185, çal-ın-urdu 300
- iv) -ş/-ış/-iş/-uş/-üş ur-ış-maya 101, er-üş-ir 205
- v) -dur/-dür dol-dur-up 306, yan-dur-dılar 414

ç) Fiilden İsim Yapım Ekleri

- 1) -mağ/-mek bar-mağ 560, çık-mağ 67
- ii) -k/-k dire-k-süz 11

C) Mukâtil Şâh'ta Kelime Çeşitlerinin Kullanılışı

1. Sıfatlar

a) Niteleme Sıfatları: Varlıkları niteleyen, yeni varlıkların ne durumda olduklarını biçimlerini, renklerini gösteren kelimelerdir. Yidi at gok 11, bezekli (ol) yılduzlar 13

b)- Belirtme Sıfatları: varlıkları eşitli ynlerden belirten kelimelerdir.

ı) İşaret sıfatları: Varlıkları işaret yoluyla gsteren sıfatlardır. Bu dil 20, uşbu szi 89

ıı) Sayı sıfatları: Varlıkların sayılarını gsteren ve onları sayılar itibariyle belirten kelimelerdir. yz bin kefer 173, yidi deiz 44

ııı) Belirsizlik sıfatları: Varlıkları belirsiz olarak niteleyen kelimelerdir. Her şabh 68, her iş 94, cmle cehennem aleti 61

2. Zamirler

Zamirler, ismin yerini tutan kelimelerdir. Zamirleri esas itibariyle beş gruba ayırarak incelemek mmkndr;

a) şahıs Zamirleri: ben 75, siz-e 75, biz-e 154, sen 170

b) İşaret Zamirleri: bularu 228, bunlar 271, olaru 581

c) Dnşllk Zamiri: kendi kelimesiyle yapılır. kendzi 89, kend-ye 135

) Soru Zamirleri: kim 136, kimdr 157

d) Belirsizlik Zamirleri: her birisi 183, birisi 544

3. Zarflar

a) Zaman Zarfları: gice gndz 57, dn  gnleyin 276

b) Yer ve Yn Zarfları: ire 464, zre 314, iinde 365

c) Hal Zarfları: yakın 553, tiz 372,

) Nicelik(azlık-okluk) Zarfları: ok 63, ok 284, nice 14

4. Edatlar

a) nlem edatları: ey 34, y 52

b) Bağlama edatları: hem 63, kim 76

c) Son ekim edatları: dahı 15, gre 83, gr 96

5. Bağlalar

ve, v,  101, 299, 377

ile: 252

3. BÖLÜM

M E T İ N

Muḫâtil Şâh

Gazâvat-ı emir'el-mü'minîn 'alâ kerîmullâh
Vech-ü der memleket-i sindi bâ

Allâh adın diyelüm andın söze
Başlayalum söz geñez olsun bize

Muştafaya zikr ile dil açalum
Ma'ni bahrından cevâhir şaçalum

Gavvâs olup yine bahra talalum
Dürr-i gevher kıymetiyle alalum

Şatalum şarrâfa gevherler eri
5 Ala kimdür müşteri ma'ni eri

Ma'nî erenleri ma'nî aldılar
Cân virüp yirine cânân buldılar

Ma'nî ehli ma'nîniñ ḳadrin bilür
Ḳande kim bulsa aña ragbet ḳılır

Çün göñülden uş bu söz geldi dile
Ehl-i diller ma'nisin bunuñ bile

Topraḳ olsun bilene benüm yüzüm
Zirâ kim cân göñüldendür sözüm

Câhile söz ma'nisi ḳılmaz eser
10 Ḳatılıḳda taş u agaçdan beter

Câhil oldur yidi at gögü görür
Dir mu'alla nice direksüz durur

Ay u güneş dir nice togar batar
Nicesi her yiri bir buyru dutar

Gökteki bezekli şol yılduzları
Gözler anı ehl-i diller gözleri

Yire gökden nice rahmet yetürür
Yir yüzinde dürlü ni'met bitirür

ısm ider ol ni'meti ullarına
15 Baylarına dahı yohsullarına

Kim yiyeler ulları ni'metlerin
Şükr idüben bulalar rahatların

ul aña ol kim yara dimek nice
Rızuñı viredurur irte gice

Müslîmi vü kâfiri mahrûm omaz
Kimse yodur kim ânuñ rızın yimez

Yirde gökde her kim ol başdı adem
Rızını virür olunca ta 'adem

Vaşfını anuñ bu dil ne söyleye
20 Binde birisin degül şerh eyleye

Bir hikâyet geldi bu sözden bize
Şerh idelüm dirlerüz anı size

Gazâvat-ı ‘Ali

Hoş gazâvatdur latîf dirleyene
Hem sevâbı yazılır añlayaňa

Bir gün ol iki cihânuň güneşi
Enbiyâ vü evliyâlarur eşi

Âlemüň fahrı Muhammed Muştafa
Şâhib olurken yazıdur vezzuhâ

Mescid içre hâşim-i zeynü’l-beşer
25 Otururdu bile ashâb-ı meger

Ol Ebû Bekr ü ‘Ömer ‘Osmân ‘‘Ali
Cem’ iken bunlar penâgâh iy qulı

Bir arabî aglayu girdi turur
Yaşın yurtu bunuň göksin alur

Çagırur derdile dir Muhammede
Yire urur yüzini feryâd ide

Ol qadar nâlişidüben agladı
Derdi ashâbuň yüregin tagladı

Hasretile topraga urdı yüzi
30 Muştafanuň yaşile toldı gözi

Aglayu Tañrı habîbi söyledi
Ne yirdesün diyü su’âl eyledi

Bu kadar zârılık idersin saña
Kimden irişdi belâ bildür baña

Ol ‘arap yüzün yaña urdı yire
Hâlini arz eyledi peygâmbere

Aydur ey Tañrı Habîbi biliñüz
Hâlümüz bize şefâ’at kılıñuz

Eşigüñe yalvaru gelen kişi
35 Hâşâ mahrûm ola bitmeye işi

Dilerüm lutf idüp ihsân kılasun
Dâdumuz düşmânımızdan alasin

İlümüz üç ay Çin’den añaru
Kim Yemen tayıkdur on aylık berü

Hem diyâr-ı haddi hindistân durur
Sind eli yakın bize düşmân durur

Güneşe tapar bize ider aqın
Ne bilür tañrı ne koñşılık haqqın

Yılda bir kez ol çerisini direr
40 Şavaş içün bizim iqlime irer

Heybetiyle gelüp ilümüz urur
Çoq belâlar hâlqımız andan görür

‘Avrat oqlan qamusın esirider
Leşkerümüz târ-u-mâr ider gider

Gücümüz yitmez elümüz urmaga
Qanı kuvvet aña qarşı turmaga

Şöyle heybetlü âsi leşkerdür ol
Yidi deñize girürse bula yol

Yañar oda girürise yandura
45 Kim ola yañar oda qarşı tura

Heybetiyle ol ili qahreyledi
Nicelerüñ şehrini zehreyledi

Ey nice ‘avratları tul itdi ol
Nice bayı aç u yohsul itdi ol

Öksüz eyledi niçe oqlanları
Dökdi nâhaq yire niçe qanları

Şefqati yoqdur köyünmez hiç özi
Vay ol ile kim döne anuñ gözi

Ne kim elinden gelürise qılır
50 Cânumızdan bezer olduq Hâq bilür

Kimse yoq anuñla pençe urmaga
Kim garîm olup anuñla turmaga

Dünyâda düşmânı sensin yâ Nebi
Ne dini vardur ânuñ ne mezhebi

‘Aliyi hâd bulsa ten yiridi
Haqqa şorsa ki neler diridi

Bulsayidi bir müsülmânuñ qanı
Şu gibi içer o Tañrı dūşmeni

Qal'ası vardur anuñ yolaq ulu
55 Mâl-ı genc-i rızq ile içi dolu

On iki bir bir gözi var qal'anuñ
Vaşfını kim şerh idebile anuñ

On iki bir pâsıbânı var durur
Gice gündüz gizlenüp qulaq urur

Yedi yüz bir leşkeri var yay dutar
Qamu gözcidür tır-i endâz uz atar

Her birisi oqını urşa taşa
Muma demir ile bitmeye hâşâ

Nicesi duyılsa aña atıla qan
60 Dir figân ol zâlim elinden figân

Her birinür otuz arşun qâmeti
'Âsa vü cümle cehennem âleti

At götürmez anları biner file
Girü qalan vaşfını tañrı bile

Hem Muqâtil şâhlarınuñ adıdur
Zulm-ü cevri çok ider bîdâdudur

Tañrıya 'âsi vü dūşmândur saña
Haq te'âla vire ettügin aña

Tâ ki urtıla elinden c numuz
65 Niçe bir topraga d ke anumuz

Yüce yirlerde ulu evler yaŖar
Div rında meta'alar asar

Ŗ yle bezer naŖile gören kiŖi
Dahi ıkma dilemez iren kiŖi

Her Ŗab h g neŖ ki maŖrıktan ıkar
Oturuban asr-u manzardan baar

G neŖe arŖu yüzin yire urur
amu h luň rızını dir bu virür

Bu durur dir  ld rip ılur diri
70 Ŗ yle unitmiŖ o mel'un  diri

Aňmaz ol ' lemlere c n vireni
Hul-u lutf-u din-  imân vireni

Oldur öldüren yine ılan diri
 nuň elinde amu iŖ tezb ri

Milk  nuğdur alanında  riy 
P diŖ h oldur m nezzehi riyâ

Aňa Ŗek idenler ň yiri ceh m
Ol güni sultân-ı rahmân-ı rahîm

,Ol  Ŗi mel' n ki didim ben size
75 C numuza ol adar ıldı cezâ

Yani qalmadı hiç fermânımız
Kim meger sizden ola dermânımız

Bunı diyüp yaşile toldı közi
Köynür ol yârenlerin aña özi

Tañrı arslanı ‘Ali kim oturır
Şaçı dolanuban gazabdan köpürür

Çabaladı oturımadı özi
Ol gazabdan qanı dondı her közi

Bu haber ânuñ yüregın tagladı
80 Yağlıgın yüzine dutup agladı

Turdı aydur ya resûl’allah baña
Destûr olsun varayım andın yaña

Qal’ası şehri yolını göreyim
Aña göre yaragını göreyim

Göreyim tâ kim ânı nitmek gerek
Nice varmaq ya nice itmek gerek

Haq Teâla düldüli virde bize
Zülfikârı eylemek için gazâ

Bu gazâyâ destûrile gideyim
85 Dertlü gönüllere dermân ideyim

Qurtaram başda kim ol yarânları
Haq yolında baş u cân virenleri

Beni du'adan unıtmagıl didi
Himmetünden hâlî dutmagıl didi

Himmetünüz her kime yoldaş ola
Çalmaz ayağda gerek ol baş ola

Çün Muhammed Muştafa uşbu sözi
Dinleyip virdi cevâbın kendüzi

Aydur ey Tañrınıñ arslanı ‘‘Ali
90 Tâ ki bir söz aydım işit ey velî

Otur aşaga saña söyleyeyim
Neylemek gerek beyân eyleyeyim

‘‘Ali dizin çökdi karşı oturrur
Mûtemi’ oldı şahâbiler durur

Başladı tañrı habîbi söyledi
Şâh-ı merdâna naşihât eyledi

Yâ ‘‘Ali dir her işe kim giresin
Evvel Allah’a tevekkül idesin

İşlemegil işür ile râseyle
95 Ki olmaya işüñ muhâllel eyle

Fikrile çıkmayınça gör bir nefes
Muhabbersen alur karşıdur nefes

Çuş kafeste nitekim olur zelîl
Kim hiç andan çıkmaga bulmaz sebîl

Tedbîrile girmeyen kişi yola
Şoñ peşîmân ola şağalın yola

Böyle heybetlü ki söylerler anı
Yalıñuz olmaz iy tañrı arslanı

Evvel anı sen tecessüs eylegil
100 atılı eyleme yumşaq söylegil

Ol ile sen irişecek yâ ‘‘Ali
Haberüñi biş dört urışma yâ veli

Kendüzin gizle ki hiç bilmeyeler
asđ sinüñ cânur a kılmayalar

Ha o ara al’aya kim varasın
Ne iş üstinedür anı göresin

Ki tecessüs ıl ‘ayân olsun saña
Her neyise tiz haber eyle baña

Ben dahi yârenlerümi direyim
105 Alıp ol al’aya degin varayım

Ki gazâdur bu aña varmaq gerek
Dâdın islâm ehlinüñ alma gerek

Ne adar kim bundan bugün arasın
Andan yarın diñlenesin varasın

Cânunı ger ha ile yola viresin
Cennet didârı haa varasun

Yarın anda kim olırdur hisâp
Şunayurlar herkişiyeye bir kitâp

Çün döküle haq iline qanları
110 Bahşış ire kim sevine cânları

Gâziler çün bu sözi işittiler
Kim gazalar itmeye cehd itdiler

Didiler kim iy ‘aceb kaçan ola
Kim gidevüz haqkiçün togrı yola

Yine döndi haq resûli söyledi
‘‘Aliye gör ne naşihât eyledi

Aytdı kim tur yaraguñ görgil bugün
‘Azîm râh-ı qal’a qıl yarıngı kün

Tañrı zikrin dilüne eyle refik
115 Tâ ki sehl ola saña tul-u tarîq

‘‘Ali otırmış iken turdı örü
Resûle aşhâbına selâm virü

Himmetünüz bile olsun yâ nebî
Kim du’âdan beni unıtmañ dedi

Muştafa bindi kamu âshâbile
Şehr hâlqı kendüzü çıqdı bile

Didiler kim iy erenler sultânı
Allah’a ısmarladıq imdi seni

Haq te'âlagil işüni bitüre

120 Ne ki maqsûduñ var ise bildüre

Bes "Ali öpdi resûlallahıñ elin

Öpdi resûlallah da "Aliniñ şaçalın

Allah'a ısmarladum didi sini

Düşmenüne mansûr itsün ol ganî

Görüşür âshâbile esenleşür

Bu gazâ için tolu köñli sürür

"Ali yârenlerine vedâ ider

Döndi bunlar ol yola düşdi gider

Kim Muqâtil iline müddet tamâm

125 Bolluq bir yıllıq yol idi vesselâm

Bir niçe gün turmadın atın sürer

Haq te'âla yir tamarların direr

Tañrınuñ zikrin getürür diline

İrişür "Ali Muqâtil iline

Gördi bir iqlim ma'mûrlıqa sen

Göz içi kibi tolu hayvanâta sen

İl içinde hoş revân oldı gider

İrişür ol qal'aya gör kim nider

Gördi bir qal'a yüce şehri ulu

130 Havâli yidi günlük ederdür tolu

al'aya ıkmış bir ucı âsmân
ulesi ermiş bilenden ni gümân

On iki bin bir uzı muhkem durur
Gün togıca üstine şûle urur

amaşır gözler baıca üstine
Düşmânıdur gör ne virür dostına

Her taşı bir dürlü rengidi anuñ
Gör ne 'aceb asma var sübhâ bunuñ

Bir la'ine ol adar ni'met virür
135 Âsi olur kendüye harâm görür

Hışm idüben virdügin almaz alâb
Dahı virür ne kim eylerse taleb

Gezer ol al'a yöresinde "Ali
İşit imdi sen bu 'acâyib hâli

Yâ sübânlar aşaga yaın görür
Bir kişi al'a yöresinde yürür

Bir arada turmadın ha seyreder
Seyrile al'a yöresinde gezer

Șâh-ı merdânı bu resme gördiler
140 Pâdiřâhuñ hazretine vardılar

Didiler kim şâha bir atlu kişi
Ki şalâbetlü vü heybetlü kişi

al'a apusına gelmiş bu gice
Anda turur bilmezüz hâli nie

Hi bizüm il hâlkına beñzemez ol
Nireden bulmiş buña gelmege yol

Pâdişâh işidince gör bu sözü
şöyle aıdı ki an toldı gözi

Döndi ol ullara aydur yörüñüz
145 Nireden gelmiş anı bir soruñuz

Ne kişidir böyle kim ormaz cânı
Tiz benüm atuma getürüñ anı

Bir nice ullar segirdü gitdiler
al'adan ‘‘Ali atına yetdiler

Gördiler bir kişi turmiş atıla
Hem şalâbet satvet ü heybetile

Rahşân-ı şât diyü zât binmiş ata
Cenk içinde kendüyi oda ata

ılıncın dutmiş hemâyıl boynına
150 Gelse Rüstem bu sifendâr önine

Heybetinden Rüstem-i isfendiyâr
an uşanıban aa oyıldılar

Aslaña arşu kişi nice tura
Ya ceng anuñla ne nice ura

Bişeden ne ki çıka birü beyân
Dilegü kendüzin nice kıla ‘ayân

Ya kişi yumruğın ura mı bize
İllâ meger kendü cânından beze

Ya bırağayım yañar oda özin
155 Bağlamadın elin ayagın gözin

Çasdile bir kişi tamdan uça mı
Şekeri koyuban zehir içe mi

Ya yılan agzı açık olsa yara
Kimdür elini aña karşı vire

Buyrugile çevik kullar irdiler
“Aliyi ol heybetile gördiler

Dutdular kırkıdan ipini ‘aqlın
Levne döndi gözleri topraqlın

Çorkıdan iki büküldü belleri
160 Bağlanır agız içinde dilleri

Şöyle sergerdân olıban turdılar
Turmagı koyup yire yüz urdılar

Didiler kim ey erenlerür yegi
Kim sizi oğır bu kal’anuñ bigi

Bize degin lutf idüp gelsün didi
Nireden gelür haber virsün didi

“Ali aydur maślahatdur varalum

Pâdişâha bir haberler virelüm

Okıdıkları yire varmağ gerek

165 Ulu şâhlar yüzini görmek gerek

Varalum şâha selâm eyleyelüm

Hâlümüzizi hizmete söyleyelüm

Biteviye ide ki Pâdişâh işi

Götüre gönül içinden teşvîşi

Düşdiler önine bile gittiler

Tâ ki al’a apusına yettiler

al’a apusına çün geldi turur

Nâliş idüp tofraga yüzün urur

Dir hocalar hocası sen ıl yiri

170 Ben ula ey yaradan âlemleri

Dergâhırdâ hâcetüñ vardur bitür

amuları masûdına sen yetür

asdım ol düşmânı ahridem yaam

Şag esen yine bu al’adan ıam

Sen benümle olıcağ yüz bin kefer

Ne iş ola kim baña bula zafer

Her ki señüñ apuña ura izin

Ola amu hâl içindedür gözin

Sen bugün elin alırsan ey Çalâb

175 Hâsıl adlüne ki kılsa taleb

Hâcetimi sen benim eyle kabûl

Ol Muhammed hağ senündür resûl

Anuñ eliyile evlâdı hağkı

Sen baña ‘avn eylegil gazan hağkı

Bunı didi oradan urdı qadem

Girdi içeri gördi yüzbin âdem

Qat qat olmuş burca barucağ turur

Cübbe giymişler başa ışık urur

Tığ-ı tiran ellerinde ey ‘amû

180 Qal’anuñ qapusını bekler qamu

Her bir yönün otuz arşın qâmeti

Âsîdür cümle cehennem âleti

Gece gündüz qapuyı dinler olar

Bir saña ki dahi yol vermez olar

Her birisi nevbet ile oturur

Gören ol ibreti barmaq getürür

‘Ali bu hâli görincek söyledi

Yüzi hağğa tuttu tazarru’ eyledi

Ey hocalar hocası der ben saña

185 Şıgınu ram sen yeri qılğıl baña

Yalu gözüm yalu göze yarıcı
Sensin uş geldi kullın bilür râci

Sen baña ‘avn eylegil dir du’ânı
Kılıcumla ahr idem her dūşmânı

Bunu diyip ordan geçdi gider
Geldi bir apuya dahi görünir er

Gördi bunda dahi yüzbin er amu
Ellerinde harbiler dutmuş amu

Gördi yüzbin dahi naca götürür
190 Gice gündüz yolu gözler oturur

Nacagını ursa alarsa yere
Eyleye hemçün hıyârı iki pâre

Geçdi yüz bin dahi gördi ol agyâr
Hâzır olmuş cengiçün ulları var

Her biri şol resme tir endâz yara
O atarsa bir ılı iki yara

Bir belügi arh tudtı ey ata
‘Aciba aldı ‘Ali ol heybete

Döndü aydur yâ ilâhe’l âlemin
195 Sen halâs et kim orusun yâ emîn

Geçdi ondan dahi gitti ol emîn
Bir apuya dahi erişdi hemîn

İki kıatar gördi çok arslanları
Zincirile bağlamışlar onları

Heybetile ikrese odlar sıda
Çalı özge görenin ‘aklı gide

Geçdi ondan dahi gitdi ol emîn
Bir kapu yanına irişdi hemîn

İki kıatır gördi filler ey paşa
200 Der ‘Ali kim “Yef’alullahu mâye’şa”

Ne diler ise yaradur ol celîl
Kimi izzetde tutar kimin zelîl

Bir kıulına ol kıadar nimet verir
Şo rrasında yok eder her dem görür

Hışm idüben almaz aña virdügin
Haber eyler setreder gördügin

Gönerirken o ki her birin tuta
Kimin cennete kimin oda ata

Geçdi ondan bir zamân gitti yene
205 Kıaşr öninde erüşir bir meydâna

Gördi ol meydân içi hadden aşu
Toylalar toklı başdan başu

Herbirinde bağlamışlar atları

Hâzır üstinde durur âletleri
Ayarı altun gümüşden oyanı
‘Acabâ kaldı ‘Ali gördi anı

Şol tâvus gibi yularcılık avrur
Gece gündüz meydân içinde yürür

Ne kimesne biner aña ne aşar
210 Ne işegü kıoca yarar ne hayr u şer

Her şâbahın padşâh ata biner
Bekleriyle bile meydâna iner

‘Arz iderler kıamu temâşâ ider
Yine döner kendü tahtına gider

Pâdişâhur dâimâ olur işi
Yogidi dünyâda ayruķ teşvişi

Geçdi ondan bir zamân gitti ‘Ali
Bir kıapuya yine irdi ol veli

Ol kıapudan içeri kıadem urur
215 İki naķıb aña kıarşı yürür

Geldi naķıbler ‘Ali’yi aldılar
Kıapucıların kıatına geldiler

Ol kıapunun on iki tevvâbı var
Ol kıapucılar ilerü geldiler

Aldılar bunlar ‘Ali’yi vardılar
Ta ki kıaşrur yakınına irdiler

Gördi ‘Ali bir ulu muhkem sarây
Ne ‘aķıl ider aña ne fikr ü rây

Nehu kimsenür gözi gördiği var
220 Buncılayın yapuluğ muhkem divâr

Şaņasın kim hevâya çıķmıř ucu
Biri altun biri gümüş kerpici

Ne ķadar bir kişi dikse gözini
Ne eni görünür ve ne uzunı

Altun iledür divârı tamâm
Yüz yıl içinde yapılmış ve’s-selâm

‘‘Ali ol sarâyı teferrüc ider
Ėapucılar nite düşdi gider

Geldiler Ėün perdeleri derdiler
225 Togru hâcîbler ķatına irdiler

Hâcîbi yedi bin idi sultânuñ
Emrine mahkûm idi ķamu anuñ

Gece gündüz onda durmuşlar idi
Cân u baş terkini urmuşlar idi

Ne bularuñ ķorķusından ķuř uĖar
Ne senin ol ķařrur üstinden geÇer

Aldılar bunlar ‘Ali’yi kendiler
Ol ikinci perdeye kim yitdiler

Açdılar anı içerü girdiler

230 Çok 'acâyibler kim anda gördiler

Yitdiler üçüncü perdeye dahi

Açup içeri girürler ey âhî

Şol kişidür altı perde geçtiler

Çün yedinci perdesini açtılar

Döndi hâcibler 'Ali'ye söyledi

Her birisi bir nasihat eyledi

Dediler içerü şimdi giresin

Pâdişâhuñ heybetini göresin

'Aqlurı başura divşür şaşmasun

235 Yahşi söylekim dilüñ tolaşmasun

Girecegiz Şâha ikrâm eylegil

Her sözüri sañ'atıyla söylegil

Olmaya kim yarılasın sözüñi

Hâzır ol vaqtüre açgıl gözüñi

Togrusın söylersen ol melik saña

Nesne vire göresin kalbi tanâ

Şâhumız iken yaşımdur kişi

Hâsılı kim köledür şâha işi

Bu ögüdi çün 'Ali'ye virdiler

240 Başladılar perdeleri dirdiler

‘Ali girdi içerü baķar görür

İki ķatar perdedârları varur

‘Ali gördi bir ulu muhkem sarây

Ne ‘aķıl irer aña ne fikr ü rây

Ol ķadar harc olmış aña genc ü mâl

Kim hisâbın bilmez illâ lâ yezâl

Ķamusı güneş gibi şu’le virür

‘Acabâ ķaldı ‘Ali anı görür

Her divâruñ yuķarusından yine

245 Ta aşagaya deriz dört yanına

Dürri yaķutlar dizilmiş berg urur

Ķamaşur ol göz kim anları görür

Ķıymetilerden ne varsa dolayda

Ol divârlara dizilmiş ay dede

Pencereler ķamusı sîm ile zer

Bahçeler içinde ķadımlar gezer

Dört yanından ırmaķlar aķar

Manzûralar pencerelerden baķar

Gülistan içre açılmış gülleri

250 Kim nevâhat idip öter bülbülleri

Tuti ve turâç ķumruyu hezâr

Birbirine karşı nâgmeler düzer

Dürlü kuşlar ile tâvuslar yürür
Bağ içinde seyreder halvâ urur

Çâsr u çardağlar birbirine koşar
Karavaşlar yüzü beñzer güneşe

Her biri manzarlarında oturur
Rengini gül yüzlerinden götürür

Şânasın kim cennete kılmış nazâr

255 Yâ irem bagıdur andan bir eser

Çâsr içine çün ‘Ali oldu revân
Hoş teferrüc iderek ol pehlevân

Pâdişâhuñ katına girdi ‘Ali
Varıcağ onda neler gördi ‘Ali

Şerh ideyüm tapurıza ey yere
Ger şalâvât veresin Peygâmbere

On iki bir kulı sağında ey yâr
On iki bir dahi sol kolında var

Eli baglu cümle hizmette durur

260 İki bir dahi vezîri var durur

Bini sağında oturmuş ey âhî
Sol kolında oturur biri dahi

On iki bir perdedârı var ‘amû

ızıl altun idi cevgâni amu

Altı bir dahi silahdârı durur

ılıcuñ balcagına elin urur

Çavuşı dört bin dururlar ey hoca

Kime duâ güder şâha irte gice

Bir iki yüzi pâdişâh başında tâc

265 amusı virür Muâtile harâc

Emrine mahkûm olıbanır durur

Her birin ande viribirse varur

Gördi tahtında muâtili imâm

amu düz günlerini ılmış tamâm

Ol la'înüñ altmış arşın adde var

Başı kümbet iki ul şâhı çenâr

Tâc urunmuş heybetile oturur

'Ali gördi göke yüziñ götürür

Didi ol dem iy hocalar hocası

270 Ben garîm olam mı ya'ni nicesi

Ne gelür benüm elümden bir zaîf

Kim olam ben bunlaruñ ile harîf

Bunca al'alar ki gördüm ben dahi

Buncılayın görmedümdür hem dahi

Sen eger yâri kıılurlıķ baña
Ben dahi yahşı cevâb idem aña

‘Avn idersen qahredem dũşmânımı
Qorqaram bu qaygulardan cânımı

Söyleyince ‘Ali’yi getürdiler
275 Qatına Muqâtilũn yitürdiler

Çün Muqâtil ‘Ali’ye baqar görür
Dik belgileyip ayaq üzre turur

Gözi çün tũş oldu ‘Ali yüzine
Heybetinden qorqu dũşdi özine

Bir zamân sabreyledi söylemedi
Hiç cevâb ü yâ suâl eylemedi

Baqtı kim atlı yaşıyan dirile
Nireden geldi haber ne bilene

Bir zamân fikre batuban oturur
280 Şoñra Muqâtil başını götürür

Döndi aydur ne kişisin ey yigit
Hâlin ahvâlin nedir bize ilet

Nedir adın neredensin ey âhî
Bura nite dũşdi yolun hem dahi

‘Ali sultâna du’âlar eyledi
Başladı bir qaç kelâmı söyledi

Dedi Haydardur şâha adım benim
Çoğ belâ görmüş durur başım cânım

Aydayım imdi birin birin saña
285 Müstemi' ol bir zamân bendin yana

Tâciridüm bir gice 'azm iderem
Yüklerimi yüklerüben giderem

Çorğulu yolıdı ben ki ilerü
Gideridim yüklerüm gelir girü

Tavârum sürenler ezmiş yolunu
Bilmezem nicesi olmuş hâlini

Şabahdan segirdmeyle sürerem
Ne yüküm ne hod nişânın görerem

Çafilede ғaldı yüklerüm isiz
290 Ben gezerem dört yaña aç u susuz

Bilmezem kim ғangı şehre gittiler
Çullarum ol yüklerümi nitdiler

Geze geze geldim erdim hazrete
Bilmezem kim bu işüñ só ru nite

Şükür aña kim hazretüñe irmişem
Sencileyin pâdişâhı görmüşem

Ulu Şâhlar yüzini görmek ғula
Hoş yevm olur só ru gerek hayrola

Gıvanur sultân eşitir sözini

295 Şo rra göke şavuruyor tozını

Döndi aydur ‘Ali’ye hoş geldüñüz

Hâle şimdi bize konuğ olduñuz

Bir nice gün çatımızda oturuñ

Çaygu çoman göñlüñüzden götürüñ

Sizür ile böyle şöhet idelüm

Çaygusuz hod adam olmaz nidelüm

Şâh buyurdi bezm alatın çurdılar

Şeşte vü çeng ü çegâna urdılar

Çalınur ud ile böyle arganur

300 Hem rebâb ü deff ile nây u kânûn

Dürlü sazlar nagmeler söylediler

Cengiler dahi agaz eylediler

Çızıl altun badiyeler çurdılar

Arguvân-ı râh ile dolurdılar

Sâķiler yüzinden açıldı niķâp

Şanasın kim yire indi afitâp

Bişkir dutup harir bellerine

Aldılar la’lin kadeh ellerine

Orta perdede sâķıyân sîm-i sâķ

305 Çaşı çara gözi çara yüzi aç

Toldurup la’lin kadehler çekdiler

Pâdişâha şunuban yükindiler

Pâdişâh aldı kadehi nâz ile
Şunuverdi ‘Ali’ye i’zâz ile

Aydur iy Haydar konugumsın hele
Kim gerek akl kadeh saña gele

Şamu beyler çün bu hâli gördiler
Şâh öninde yüzi yere urdılar

Didiler cümle iki şâh-ı cihân
310 Devletün bâki vü mülkün câvidân

Hâlkuñ ile ma’mûr ettin elleri
Medhün oğır şamu hâlkuñ dilleri

Her garîbür dembedem gönlin ele
Getürürsin ol saña karşı gele

‘Ali dahi şâha ikrâm eyledi
Başladı birkaç kelâmı söyledi

Didi iy şâh devletün olsun beğâ
Dâim olgıl tahtuñ üzre mutlağâ

Buni içen gönli kerek hoş ola
315 Ta kim içe süci sarhôs ola

Şaygulu kişilerin işi degil
Gamluların şâdlık işi degil

Evvelâ ben kim vatândan ayruyam

Eyle şaňasın ki yıllık şayruyam

Bir dahi malûm gumaşum ne ki var
Yüküm ile gitti gullara davâr

Ne gönülile ben bunu içeyim
Kor beni kaygumile kaçayım

Sultân aydur ‘Ali’ye eyle deme
320 Rızgıçün sen bu kadar kaygu yeme

Bir nice gün senin ile olalum
Yiyip içip zevk ü ‘işret kılalum

‘Ali söyleşür iken sultân ile
Taşra kıoptu gulgule derbân ile

Girdiler içerü destûr aldılar
Bir kesük baş orta yere şaldılar

Pehlivân derler ki bitürmiş işi
Şöyle olsun dâima düşmân başı

Şâh buyurdu kim beşâret erdiler
325 Başı soru oc ile götürdiler

Bezediler kal’anur için dışın
Kestiler yani ki düşmânın başın

Çün ‘Ali gördi anı etti suâl
Bir kişiye kim nedür bu kıl-ü kâl

Sürkiye dikdükleri ne baş idi
Şarda gulguller dahi şebâşidi

Şâdlık anuñ ocinden kırlılar
Ol kimür başıydı böyle kıldılar

Döndi aydur ey yüzi kanlu yigit
330 Pâdişâhuñ düşmeni vardı işit

Adı ol düşmânınır ‘Ali durur
Meger ili hem anuñ ili durur

Ögürürdi sultân anı dün i gün
Hâle şimdi fırsatın bulmuş bugün

Kineş virüp başını getirdiler
Adın anur dünyâdan götürdüler

Sultânuñ bir pehlevânı var durur
Ki şeceâtlü bahâdur er durur

Altmış arşın kâmeti vardur anuñ
335 Başın ol kesdi getürdi düşmânuñ

Pâdişâh anuñ ile şart eyledi
Kızum ile malımuñ yarısın didi

Saňa virem ger işi bitüresin
Baňa düşmân başını getüresin

Pâdişâhuñ şartını kıldı kabûl
Vardı düşmân başını getürdi ol

Şimdi düğün yaragını görüriz

Sultânuñ kızını aña virüriz

‘Ali gürlledi işidicegiz anı

340 Döndi aydur ne bekâr ‘aqlur kıanı

‘Ali ol mıdur ki anuñ gibi it

Yöresine varıbile iy yigit

Çarga şâhini yıķamı zarb ile

Dilgü arslanı öldüremi harb ile

Nice kezdir Mekke’ye ben varmışam

Anda ‘Ali’nüñ yüzini görmüşem

Bu ‘Ali’nüñ başı değıldür hařâ

Ol yalandur olmasun şâh kılmışa

Her kim aydur bu ‘Ali’nür başı der

345 Herze söyler nidür hem kıllaşı der

‘Ali aña söyler iken gördiler

Vardılar ol ite haber virdiler

Didiler kim bir kışi gelmiş durur

Pâdiřâhuñ kuvveti olmiş durur

Naşar itdi ol getürdügür başa

Bu ‘Ali’nür başı değıl der haşâ

Pehlevân işidecegiz bu sözi

şol kıdurmuş ite döndi kendüzi

Hışmile ol nâbekâr öri durur

350 Tiz sarâya ‘Ali kıatına girür

apısından aşrur ierü girür
Gördi ‘Ali sultaña arşı durur

Döndi aydur onuk olsa bir kişi
Ne revâdur ola fazullık işi

Sen fazullık ne iün eylesin
Olur olmaza nice söylesin

akıyuban ılı eline alur
Vardı ‘Ali üstüne hamle ılır

Sultân anı göricegiz söyledi
355 Öpsem oturgıl diyü hükme eyledi

Ben atuma getireyim sorayım
Sözi gerçek mi yalan mı göreyim

Oudur ‘Ali’yi yakın getirür
odı bir kürsi yanında oturur
Aydur ey Haydar bu sözi kim söyledi
Pehlevânı atı gamgîz eyledi

Baňa di kim Mekke’ye vardıñ mı sen
Ol ‘Ali’nün yüzini gördün mü sen

Bu ‘Ali başı degül mi söylegil
360 Sen bu hâli baňa ma’lûm eylegil

‘Ali aydur Mekkeye ben varmışam
‘Ali ile bunca bazâr itmişem

Nice kez ben görmişem ‘Ali yüzün
Şohbet idüben işitmişem sözün

Bu ‘Ali başı degüldür bilürem
Söyledüğüm sözi kayıt kılıram

Kim ‘Ali’yi görmediyise baña
Baqsun uş şurâttur benzerem aña

Ben ‘Aliyim ey şâha ‘Ali benim
365 ‘Ali ile şekl içinde yeksanım

Beni kim göririse ‘‘Ali şanur
‘Ali budur derler ise inanur

Ger baña benzer ise oldur başı
Yoğsa yalan neye söyleye kişi

Toğrusın söylediğimçün ben aña
Kim ne hâcet heybet eyleye baña

Pâdişâhuñ devletüñde turalum
İkimiz meydân içine girelüm

Getürelüm kimde var ise hüstâr
370 Ya hu kimür añası togurmuş er

Pehlivân işidecegiz bu sözi
Çağımağtan çaña döndi her gözü

Tiz yüridi cübbesin getürdiler
‘Aybasınur çapagın götürdiler

Birbiri üstine keydi tonları
Şanki iplik satmaga gider qarı

Çün silahın keyinip bindi file
Girdi meydâna ki hâlq anı bile

‘Ali’nün dahi gelür düldül atı
375 Qamu üstinde idi cenk alâtı

Depti meydân içine atın girür
Pehlivân anuñ örin yağlar durur

Bekledi böyle Muqâtil ey paşâ
Kim temâşâ itdiler hadden aşâ

Sultân aydur yaluñuzca bir kişi
Bir bezirgân almaq ve satmaq işi

Ne yürek olur ki meydâna gire
Buncılayın arslaña qarşı dura
Qamu begler tañladılar bu sözi
380 Cümlesi meydâna dikdiler gözi

Pehlivân qaqımışdı söylemez
‘Ali’ye dönmez cevâbın aylamaz

Şundu ol dem süñüsin aldı ele
Gitdi meydânuñ başına kim gele

Depdi fili keldi hışm ile urur
‘Ali şunar süñüsin dutar durur

Niçe kim cehd idüben çekdi kefer

Buldı süñüsin almaga ol zafer

Çuvvet ile çeküben ‘Ali alur

385 Başına çalar pâre pâre kıılır

Hışm idüp kefer çeker kıılıç dahi

‘Aliye bir kıılıç urdu ey âhî

Zülfikârı karşı dutdı iy yere

Tokınur kıılıç olur iki pâre

Çakıldı kâfir atını dişledi

Cânı oda yandı gayret eyledi

Şundı şoldem ‘amûdan ele alur

Başı üstine şalıp hamle kıılır

Çuvvet ile urdı bir gürz iy ata

390 Ne ziyân irdi ‘Ali’ye ne bata

Kâfirüñ gözine duttı ayasın

Şöyle men’ itdi bir elmas şanasın

Bir kıılına degmedi anur elem

Bekledi ol hâlîka cümle ‘âlem

Diger nevbet ‘Ali’ye gürzin alur

Şirdâr-ı kâfire ol hamle kıılır

Çuvvet ile şöyle kim urdı anı

Atılır burnundan agzından kanı

Bükülür bili kim iki kat olur

395 amu begler anı gördi mt olur

Didiler kim bu adar szci kişi
İşleye bu ejdahya bu işi

Yek şecatl bahdır erimiş
addine göre hüneri varimiş

Degme nevbet dekdginçe kim urur
Pehlivnumuz ulu meyni görür

Seksen üç hamle çn arada geçe
at eridi kfirn gci geçe

Tati hem filin de almadı
400 ‘Aynine ammâ ‘Ali’nn gelmedi

Ol la’inden şu gibi terler aar
Degme ıl dibinde bir puar ıar

Giceye dek birbirini urdılar
imi meydâna ahşam turdılar

Pâdişâh bundan vezire söyledi
Pehlivân gelsün diyü emr eyledi

Ahşam erişdi uruşmasun dahi
Drle yine buluşalar ey h

Geldi vezir meydân içine girür
405 Pehливаna irişip selâm virür

Didi saa pâdişâh itdi selâm

Pehlivân dönsün dedi budur kelâm

Türle olıcak yine turışalar
Ol garîmile yine urışalar

Çağıdı Pehlivân işitti anı
Döndi aydur nâbekâr ‘aqlur çanı

Neyledüñ kim şimdi çoyup gidevüz
Berü gelünceye ta cenk idevüz

Yâ ol ola kim beni bu öldüre
410 Bara erlik la’bi nedür bildüre

Ben zafer bulursam içeyim çanın
Hiç amân vermeyüben alam cânın

‘Azrail çomadı anı gitmege
Bir nazar dahi evine itmege

Geldi vezîr şâha ma’lûm eyledi
Pehlevânüñ didüğüni söyledi

Şâh buyurdu meş’ale yandurdılar
Kim temâşâgâha varıp turdılar

Yine ceng etti bu iki bir zamân
415 Der ‘Ali şimdi girü virme amân

Ni’met yedüñ uyandın kâfirle sen
Kendüzin er sandı çurtıldı esen

Döndi aydur hey la'îne nânigâr
Hâzır olgıl kim erişelüm setvâr

Zülfikârı aldı 'Ali eline
Hağ adın zikretdi ol dem diline

Muştafa'ya hoş salavât getürür
Başı üstine kılcı götürür

Kâfiri irib depesinden çalar
420 Kalkanına toqınur iki böler

Işgile iki dildi başını
Komadı yemege akşam aşını

Filile kıldı anı iki pâre
Ah idüben düşdi ol mel'un yere

Pehlivân çün filile yire düşer
Leşi murdar olıcağ itler üşer

Kolları üstine anuñ aşdılar
Yağa yırtıp başlarını açtılar

Yaslu oldu pâdişâhla begleri
425 Anuñçün şamusı kıldı zâri

Pâdişâh dahi anıñçün agladı
Şankim od düşdü cigerin tagladı

Derd-ü rişkatile ol ah eyledi
Hışmile ol beglerine söyledi

Ne durursız giri hey begler varuñ
Hiç amân vermeñ onun boynın uruñ

ılıç aşıurup ılın pâre pâre
Başını baña getürüñ ey yöre

Siz şef 'at itmegiz hergiz aña
430 Getürüñ anını içeyim baña

Nice kim ol n zenin arslanımı
ıldı iki pâre acıttı cânımı

Sizde benüm d dum andan alıñuz
Her p resin ulagına ılıñuz

amu begler atlarına bindiler
Hışmile 'Ali atına indiler

ş h-ı merdân meydân içinde durur
Girü aşdına eri geldi görür

İki elin b grinde odı est v r
435 Na'ra urdı bir kezin ol ra'dv r

agırur kim benim ol ş r-i h z 
Tañrı arslanı 'Aliy'y  Mürteza

Kim beni bilmezise bilsün dedi
Ol ki bilür yaragın ılsun dedi

C nuñıza ılmaga geldüm cezâ
Kim muti' olmazısa bugün bize

İki dünyâ kiñligin tar eyleyem
Bir içim şu içmege zâr eyleyem

Bildiler kim bu gelen ‘‘Ali durur
440 Şâhib-i düldül ‘Ali veli durur

Çalınur kürsile zurna vü nefir
Na’ralardur hay-ı huy-u dâr-u kîr

Anı işidüp cümle leşker bendiler
Çekdiler kılıç kamuda indiler

‘Ali yine bir kezin na’ra urur
İşidip leşker serâsıma varur

Heybetinden nicenün özi sîdar
Çan dolar agzına vü yine yudar

Nicelerür ‘aklı başından şemşer
445 Ayak üzre turamaz yine düşer

Niceler ol ondan oldılar cünûn
Niceler andan yıkıldı sernigûn

Zülfikârı yalın eyledi ‘Ali
Dedi kâfir leşkerine ol ulı

Çuvvetile şaldugınca zülfikâr
Tañrınıñ emriyle kırç arşun urar

Depere çalarsa kırçını biçer
Atı ile turmadın yire geçer

Arķuru alar ķilur seksen pâre
450 al'a ķandan toluban aķdı Çara

Dutarise bir kezin ol z lfiķ r
ırķınuŋ g gsinden arķaya ıķar

Keçi başı keyip ŐancalmıŐ ŐiŐe
Öyle Őancılardı k ff r ol lahŐe

Yiri tar, kâfir çok,  ni Z lfiķ r
Er ķuvvetl  tiz bıaķ t ze hıyar

Şaldugınca g r nicesin tograya
 n 'Ali ķılıcı kübra ugraya

Şaga Şola başladı ķılı urur
455 Şankim ot düşdi buları yandurur

Gürz ile her kimi urursa ķatı
Bahş ider kendüyi altında atı

anıķ keberi kim ķuŐagında dutar
Getürüp bir kâfire dahi atar

 kisini dahi nicesin ider bile
VaŐfin anur kim get riser dile

Şanki ķuru ķamiŐa od urdılar
Bir ugurda kâfiri yandurdılar

Y  ŐaŐasın bir bölük ķoyın aşar
460 Ansızın bir a ķurd ara eriŐer

Yâ bir aç arslan ulaştı keleye
Ugradurdu kılcın her kelleye

Bir böligin önine kıatar sürer
Ol bölük bir bölüke dahi irer

İkisini dahi târumâr ider
Geçer ondan birine dahi gider

Çal'a içre ne diyem neler kıılır
Dünyâ kinlikin bulara tar kıılır

Başlar ile gövdeyi kıan götürür
465 Kıan deñizi çal'a içre mevc urur

İki gün iki gece aç susuz
Cenk ider çal'a içinde yaluñuz
Günde seksen bin gice seksen bin er
Kıırdı kâfir leşkerin ol şır ü ner

Urdılar anda 'Ali'ye çok yara
Başlu oldu düdüli dahi yara

Açlıgile çok dökülmekden kıanı
'Ali'nir kıalmadı dahi dermânı

Tâkıati şöyle ki hergiz kıalmadı
470 Dahi ayruç zülfikârı şalmadı

Şura yitişdi kim uşa daldılar
Üstine yir yir kemendler şaldılar

Kıalmadı fermânı yoluç ol emîn

Emr iderse Allah Rabbü'l-‘Âlemîn

Hağ Teâla Cibril’e vargıl didi
Ol habîbime selâm vergil didi

Di habîbim kal’aya yitsün bu dem
‘Ali’ye versün medâr itsün müdâm

Kâfir elinde zebûn oldu ‘Ali
475 Tiz irişsün müşkil olmadan hâli

Ne kadar uzagısa yolın direm
Tizcegiz irmekiçün kuvvet virem

Geldi Cibril Muştafa’nur katına
Kim selâm itdi girip hazretine

Didi ya hayru’l--vari naru’l-beşer
İy habîb-i hağ devletlü resûl

Kâfir elinde ‘Ali oldu zelîl
Beni saña viribidi ol celîl

Didi cibrîl yâ rasûlullah selâm
480 Viribidi saña ol rabbü’l-enâm

Habîbim ol çal’aya irsün didi
Hâli nedür ‘Ali’niñ görsün didi

Ol rasûl-i hağ işitti bu sözi
Tola geldi yaşile iki gözi

Tiz bileler Muştafa didi ki tur

Gir bu şehriñ içine münâdi ur

Ta ki gâniler yaragın ideler
Kâfiri kırmaga bile gideler

Bes münâdiler Bilâl şehre girür
485 Her mahâlle bermahâlle kaygurur

İşiden kıldı cihâd için yarağ
Nitekim kıllarına emr itti hağ

Bes otuz üç bin şahabiyle nebî
Bindiler ol niyete hep merkebi

Hağ teâla yer tamarların durer
Ahşam olmadın rasûl anda irer

Vardılar kal'aya karşı turdılar
Başladılar kevser harbi urdılar

Kâfir işitti yügirdi leşkeri
490 Üstlerine geldi uşda yâd çeri

Didiler kim ey şâha irdi yağı
Korqusından kâfirür sızdı yağı

Şöyle heybetlü çeri kim irdiler
Könmadın tiz tebel harbi urdılar

Dir vezîrine o şâh kim ey yare
Nice olısar bize imdi çare

Dahi henüz bunuñ işi bitmedin

Dutmadın bunu ve hâsıl itmedin

Ne kılalum yene irişdi çeri

495 Vezîr aydur bir nice bindür eri

Bir dahi çarile bile gidelüm

Varalum bu işi hâsıl idelim

Bundagılar hod bunı bitüreler

Anda varanlar anı götüreler

Biz yine kaygudan emîn olavuz

Bundan artuğ çâre yoğ kim kılavuz

Taşrada kürs-i nakkâre urdılar

Gâziler tekbir şalâvât virdiler

‘Ali’nünñ kulagina geldi avâz

500 Bir kez aydur derdile aya niyâz

Bu benim yârenlerümüñ ünidür

Şanki bugün baña bayrâm günidür

Düşmâna varmışiken yine turur

Heybetile şöyle kim na’ra urur

Şandı kâfir üstine yıkıldı gök

Çalmanı kâfir içinde ‘ağlı ök

‘Ali âvâzını islam leşkeri

İşidür hem tarınuñ peygâmberi

Şâd oluban cümle tekbir getirir

505 İçerü ‘‘Ali kılcın götürür

Bişeden arslan gibi şankim çıkar
Biribiri üstine geberti yıgar

Zülfikârı çekdi kâfire girür
Şaga şola başladı kılıç urur

Vezîrür didügi sözi dutdılar
Bir begi anda koyup gör nitdiler

Verdiler ara iki yüzbin çeri
Şöyle kim her birisidür ur eri

Şâh-ı merdânile bunlar ceng ider
510 Qalan üç yüz bin çeri taşra gider
Qal'adan çün indi kâfir leşkeri
Tutdı kılıç hamle kıldı her biri

Gâziler tekbir getirüp cenk ider
Kâfire kiñ dünyâ tenge teng eder

Her biri bir qagan arslan gibi
Şol yolında kükreyen uran gibi

Na'rası ayyûqa çıktı ki erüñ
Çagırurlar kâfirüñ boynın uruñ

Bu yara geldi 'Ali şîr-i hüzá
515 Kâfirüñ cânına kıldı çok cezâ

Şol qagan arslan olunca dilküler
Qaçar in ister ger ata elgüler

Yahû bir aç kurt ö rince keltedür
Zülfikâr ö rince teyrân keltedür

Bir dem uruşunca kâfirler kaçar
Zülfikâra pâyidâr olmaz kaçar

Çapuşına çal'anuñ irdi ‘‘Ali
Her ki amân diledi virdi eli

Kim muti' olmadısa kesdi başın
520 Gövdesinden dahi dünyâdan yaşın

Çapuşı bekledi oturdu imâm
Çal'adagınuñ işin çıldı tamâm
Geldüñ imdi bu kez islâm leşkeri
Turdılar kefere çarşu her biri

Çün nazâr meydâna çıldılar revân
Ceng içün kim gire çangı pehlivân

Ol yaçadan depdi bir kişi atı
Çıldı cevlân otuz arşını çatı

Çıldı islâm leşkerinden er talep
525 Gâzilerden biri pürsâz u salep

Yüz yere urdu rasûl hazretine
Diledi destûr bindi atına

Muştafa çıldı du'â ol yigide
Yüridi meydâna iştekim nide

Pehlivânın önine bağlar turur

Kâfir aña yitüben gürzin urur

Bir kılna gelmedi anuñ hatâ
Kim idi ol mu'cizât-ı Muştafa

Dikdi nevbet kendüye dahi alur
530 Kılıncile eline hamle kıılır

Bir kezin Allah diyü anı çalar
Depesinden ayıra degin böler

İki pâre oluban düşdi yire
Bir yere urdı ki bulunmaz çâre

Anuñ ardınca irişdi bir dahi
Bir kıılıçda iki biçdi ey âhî

Bir dahi geldi anı dahi diler
Anuñ ardınca gelene diş biler

Ol bahâdurur adı Sâ'id idi
535 Şaņasın kim ol gün aña 'ıyd idi

Gâziler bes şâz-ı huram oldılar
İllâ kâfir guşsayile toldılar

Söz ikşürür ahşamadek tîg urur
İki yüz kişi bulardan öldürür

Ahşam oldu meş'ale yandırdılar
Gitmediler yine bunlar turdılar

Vezîrine pâdişâh emreyledi

Nice tedbîr idelim dip söyledi

Çün birisi iki yüzbin öldürür
540 Şon üçü düşmânı bize güldürür

Cümlemiz bunlara hamle idelüm
Çün berâber çâre olun nidelüm

Ortaya alup kıralum çamusın
Soyalum ol ‘ara bunuñ namusın

Na’ra harîbi çalınur ki çati
Bir ugurda depdi kâfirler atı

Geldiler ol kaçdile kim uralar
Birisi çurtulmaya hep kıralar

Gâziler dahi buları gördiler
545 Muştafa’ya hoş şalâvat virdiler

Bir ugurda çamçı urdılar ata
Tîg ellerinden ey fetâ

Din çılıcın ellerine aldılar
Nice kâfirleri yire şaldılar

Kim revân olup şu gibi ağıtı çan
Laleye döndü çandan yazı yabân

Ey nice başları şaldılar yere
Yazı yaban leşile toldı dere

Cehdüñ çün dine çılıcın urdılar

550 Din yolında şöyle âim turdılar

Tarlaca güneş ki maşrıdan çıkar
Bin şahâbi cümlesi aña baar

Getürüp tekbîr şalâvat virdiler
ıra ıra hâl al'aya irdiler

Cümle kâfir leşkerini ırdılar
Çün 'âlem dibine yakın irdiler

Pehlivân çün albe depdi sehminâk
ıldılar ol dem 'âlemlerni çâk

Çün 'alem yaratıldı ey âhî

555 Pâydar olamadı vü leşker dahi

Yüz çevürdi pâdişâh döndi açar
Şındı kâfir gâziler arşu biçer

Taki al'a apusına irdiler
Geldiler apuyı açı gördiler

Oturur al'a apusında 'Ali
Pâdişâhuñ iki at olur beli

Gâziler izin alıp ılıç vurur
Tañrı arslanı "'Ali anda durur

Ol aralıda Muâtil oturur

560 Dutar bu barma yuaru götürür

Döndi aydur 'Ali'ye kim ya imâm

Erligü mürüvvet kâmusında tamâm

Diledüm lutf idüp ihsân kılasın
Biz saña kulu imân kılasın

Çuluñ olam hizmetüñizde turam
İşigüñiz tozına yüzüm sürem

Şol sâ'at barmaq yuğaru götürür
'Ali ta'lim itti imân getirür

Tañrını r arslanı 'Ali oturur
565 Muğâtil el bağlayıp karşı durur

Cenk iderken gâziler çün erdiler
'Ali sağ u selâmet gördiler

Geldiler 'Ali'ye ikrâm itdiler
Bes rasûl'e varıp i'lâm itdiler

Ol habîbullah rasûli aldılar
Kim Muğâtilüñ sarâyına geldiler

Ol rasulûllah keribân oturur
Kim Muğâtili katına götürür

Muştafa yürüdi tahta oturur
570 Barmagın götürüp imân getirür

Her kim getirmedise imân anı
Depelerler it gibi çıkar cânı

Anlara kur'anı ta'lim itdiler

Ayet ile beyanât ayıtdılar

Getürüp şâliplerini yıgdılar
Küfrile nifâk tonından çıkdılar

Kiliselerini mesâcid kıldılar
Çamusı mü'min müslümân oldılar

Tahkîk idüp din yolın aňladılar
575 Kıldılar beş vaqıt namâz beklediler

Üç günedek çal'ada oturdılar
Nekim mâlı varise götürdiler

Aldılar mâlı aşığı indiler
Gâziler atlu atına bindiler

Çal'ada egrü dükeldi bes "Ali
Muştafa'ya aydur imdi ol velî

Nice müddet turmadın kim gittiler
Şag selâmet evlerine yetdiler

Ol erenler din yolın aňladılar
580 Tahkîk idüp dinlüler taňladılar

Biçâre davûd olaruň kemteri
Dile ki geldi bu ma'ni din eri

Haç inâyeti erenler mihneti
Şollaruň kim dir ne ki eri çatı

Yoğsa bir miskin ümmidür façır

Ne alem tutar ne yazar ne oır

Ya ilahi adını dinleyeni

Rahmetüñle yarlıgagıl ey ganî

Kim du'âdan añlara söz ideni

585 Rahmetüñle yarlıgagıl ey ganî

Sözi aydanuñ cânuna oıya

Ha anı Muştafa'ya bağışlaya

Ger yüzüde ılırsa sehv-ü hatâ

ıl kerem dutma 'ayb ey kethüďâ

Ouyanlar lutfedip uşbu sözi

Kim unıtmasun du'âdan hem bizi

Ouyanı aydanı dinleyeni

589 Rahmetüñle yarlıgagıl ey ganî

4.BÖLÜM

İ N D E K S

A

a : bkz.ol

a.-na 7, 17, 43, 60, 64, 74, 77, 82, 106, 157, 203, 210, 215, 219, 242, 243, 273, 293, 339, 347, 364, 368, 430, 528, 535

a.-nda 109, 142, 230, 343, 468, 488, 497, 508, 559

a.-ndan 2, 41, 81, 97, 107, 432, 446

a.-nı 13, 21, 83, 99, 100, 103, 145, 146, 208, 230, 244, 327, 332, 333 340, 355, 395, 374, 395, 408, 412, 422, 442, 497, 531, 534, 571, 586

a.-nlara 572, 585, 246

a.-nları 62

a.-nuñ 18, 20, 34, 49, 52, 55, 56, 72, 80, 177, 226, 329, 331, 341, 376, 424, 529, 533, 534

a.-nuñdur 73

a.-nuñiçün 425

a.-nuñla 51, 152

‘acabâ :acaba 208, 244

‘acâyib: acayip, şaşılacak şey 137

‘a.-ler 230

‘aceb :bkz. acaba 112, 134

‘acibâ : şakın, şaşırılmış 194

aç :aç 47, 237, 290, 460, 461, 466, 517

aç- : açmak

a.-tılar 230, 232, 424

a.-up 231

açık :açık 157

açıl- :açılmak

a.-dı 203

a.-mış 250

acıt- :açıtmak

a.-tı : 431

açlık :açlık 469

açuğ :bkz.açık 557

ad :isim

a.-ı 331, 535

a.-dur 63

a.-ım 284

a.-ın 2, 282, 333, 418

a.-ını 584

âdem :insan 178

‘adem :yokluk 19

adl :adalet 472

a.-üne 175

afitâb :güneş 203

ag :ağ

a.-mun 521

agaz eyle-: söylemek

a.e.-diler 301

agaç :ağaç

a.-tan 10

agız :ağız 160

- a.-ı 157
a.-ına 444
- agla- :ağlamak
a.-dı 29, 80, 426
a.-yu 27, 31
a.-ından 395
- agaz :bkz.agız 301
- agyâr :düşman 192
- ah eyle- : ah etmek, ah eylemek
a.e.-di 427
- ah it- : ah etmek
a.i.-üben 422
- âhî :kardeş 231, 261, 282, 386, 404, 533, 555
- ahşam :akşam 402, 404, 421, 488, 538
a.-a 537
- ahvâlin:hallerin 281
- ağ :beyaz 305
- ağ- :akmak
a.-ar 249, 401
a.-dı 450
a.-tı 548
- ‘ağl :akıl 219, 308
‘a.-irer 242
‘a-ı gide 198
‘a.-ı 503
‘a.-ın 159
‘a.-u 445
‘a.-ur 340, 408
- ‘ağlurı başura divşür- :aklını başına al 235
- ağın :akın 39
- al- :almak 106
a.-alum 4
a.-am 411

a.-anı 375
a.-asın 36
a.-dı 307, 418
a.-dı ele 382
a.-dılar 204, 216, 218, 229, 547, 568, 577
a.-iñuz 432
a.-p 105, 559
a.-up 542
a.-ur 27, 354, 385, 387, 389, 393, 530
a.-ırsan 175
a.-mag 378
a.-maga 384
a.-maz 136

alâ :yüksek 5

‘alâ kerîmullah: çokca veren Allah 1

âlat :aletler

â.-in 299
â.-i 61, 181
â.-leri 207

‘âlem :dünya, cihan, 392, 553

‘â.-lere 71
‘â.-e 555
‘â.-leri 170
‘â.-lerini 554
‘â.-üñ 24

‘Ali :Hz. Ali 22, 26, 78, 90, 92, 94, 101, 116, 121, 124, 127, 137, 147, 164, 184,
94,200, 208, 214, 219, 224, 241, 242, 244, 256, 257, 269, 277, 283,
313, 322, 327, 331, 340, 341, 347, 350, 351, 354, 360, 361, 362, 363,
365, 366, 383, 385, 415, 418, 433, 440, 440, 443, 447, 454, 475, 479,
504, 505, 515, 519, 558, 559, 564, 565, 566, 578

‘a.-niñ 121, 469, 481

‘a.-nür 343, 344, 345, 348, 359, 375, 400, 500

‘a.-ye 113, 233, 240, 276, 296, 307, 320, 357, 381, 386, 390, 393,

468, 474, 561, 567
‘a.-yi 53, 158, 216, 218, 229, 275, 364, 366
‘a.-yim 365
‘Aliy’yü Mürteza :bkz.’Ali 436
Allâh :Allah 2, 119, 122, 195, 472, 531
a-’a 94
altı :altı 232
altı bin:altı bin 263
alt :alt
a.-ında 457
altmış :altmış 268, 335
altun :altın 208, 221, 223, 262, 302
amân : aman, aman dileme 411, 415, 519
aman vir-: fırsat vermek
a. v.-men 428
ammâ :ama 400
‘amû :tümü, hepsi 189, 262
‘a.-dan 389
‘amû :amca 180
aňaru :tarafa 37
an- :anmak, hatırlamak
a.-ası 370
a.-maz 71
aňla- :anlamak
a.-dılar 575, 580
a.-yana 22
ansızın :ansızın, umulmadık bir anda 460
‘arab :arap 33
‘arabî :arap milletinden 27
ara : arada, arasında 542
ara :zaman aralığı, aralık
a.-da 139, 399
a.-lıkda 560

a.-sın 107
ara- :aramak
a.-r 209
ard :arka
a.-ınca 533, 534
argan- :ırganmak
a.-ur 300
arguvân :erguvan 302
âriyâ : başka 73
arğa :bkz.ard
a.-ya 451
arķuru: çapraz 449
arşlan :arşlan 342, 379, 461, 506, 513, 516
a.-ı 78, 99, 436, 559, 565
a.-ımı 431
a.ları 197
arşın :ölçü birimi 181, 268, 335, 524
arşın ur-: ölçmek, arşınla ölçmek
a.u.-ar 448
artuķ :fazla 498
arż eyle-: arzeylemek, sunmak
a. e.-di 33
a. iderler 212
as- :asmak
a.-ar 66
aşhâp :Hz.Muhammed'i gören tâbî olan kimseler 25
a.ına 116
â.ile 118, 123
a.uñ 29
‘âsi :isyan eden 44, 64, 75, 135
‘â.-dür 181
âsmân :asuman, gökyüzü 131
‘âsa :sopa 61

- aş :yemek
a.-ını 421
- aş- :aşmak
a.-a 206, 377
a.-ar 460
a.-ar 210
a.-dılar 424
- aşaga :aşağı 91, 138
a.-ya 245
- aşagi :bkz.aşaga 577
- at :at 62
a.-a 149, 204, 211, 457, 516, 546
a.-ı 375, 449, 456, 524, 543
a.-la 60, 148
a.-in 126, 376
a.-ına 526, 577
a.-ını 388
a.-ları 207
a.-larına 433
a.-lu 141, 279, 577
- at- :atmak
a.-ar 58
a.-arsa 193
a.-ılur 395
- ata :ata 194, 390
- avâz :ses 499
a.-ın 504
- ‘avn et-:ulaşmak, kavuşmak
‘a.- edersen 274
- ‘avn eyle-:ulaşmak, kavuşmak
‘a.- eylegil 177, 187
- avır- : eğirmek
a.-ur 209

- ‘avrat oylan : kadın, erkek 42
- ‘avrat :kadın
- a.-ları 47
- ay :ay 12, 37
- ay :ay, bir zaman dilimi
- a.-lık 37
- ay- : söylemek
- a.-a 499
- ayağ : ayak 445
- a.-ın 155
- a. üzere 276
- a.-da 88
- ‘ayân :açık 153
- ayâr: ayar
- a.-ı 208
- ayba :aba
- a.-sınun 372
- ayd- :söylemek
- a.-anı 589
- a.-anur: 586
- a.-ayım 285
- a.-ım 90
- a.-ur 34, 81, 90 , 145, 164, 195, 281, 296, 308, 320, 330, 340, 345,
352, 358, 361, 378, 408, 417, 496, 500, 561, 572, 578
- a.-lamaz 381
- ayıl- : ayılmak
- a.-asın 391
- ‘ayn :göz
- ‘a.-ine 400
- ayır- : ayırmak
- a.-a 531
- ayıt- : söylemek
- a.-tılar 572

ayru :ayrı 213, 470
a.-yam 317
ayyûk :yüksekler, gökler
a.-a 515
'azîm :azametli 114
'azm it- :azm etmek, gayret etmek
'a. id.-erem 286
azrâ'il : azrail 412

B

bâdire :badire
b.-ler 302
bag :bağ 252
b.-lamadın 155
b.-ıdur 255
b.-lamışlar 197, 207
b.-lanır 160
b.-lar 528
b.-layıp 565
b.-lu 260
bağış : affetme
b.-ladı 586
bahâdur: bahadır, cesaretli, yiğit 334
b. ermiş 397
b.-ur 535
bahçe :bahçe
b.-ler 248
bahra tal-:denize dalmak, anlam denizine dalmak, anlama nüfuz etmek
b.t.-alum 4
bahş :bağışlama 457
bahşîş :bahşîş 110

bağ- :bakmak

b.-ar 68, 241, 249, 276, 551

b.-ıcağ 133

b.-sun 364

b.-tı 279

bâki :ebedi 310

balcağ : kabza

b.-ına 263

barmag: parmak

b.-ın 570

bar- :varmak 183, 560, 564

b.-ıcağ 179

basdı qadem :ayak bastı 19

baş :baş 86, 88, 227, 323, 328,

b.-a 179, 348

b.-da 86

b.-dan başa 206

b.-ı 268, 324, 325, 344, 345, 348, 360, 363, 367, 389, 419, 452

b.-ım 284

b.-ın 326, 335, 520

b.-ına 382, 385

b.-ında 265

b.-ından 445

b.-ını 280, 333, 337, 338, 421, 429

b.-ıydı 329

b.-lar 465

b.-ları 549

b.-larını 424

başlu :başlı, başı olan 468

başla- :başlamak

b.-dı 93, 283, 313, 455, 507

b.-dılar 240, 489

b.-yalum 2

- bat- :batmak
b.-a 390
b.-ar 12
b.-uban 280
- bay :zengin
b.-ı 47
b.-larına 15
- bayrâm :bayram 501
- bazâr it-: ticaret yapmak
b.i.-em 361
- beg :bey
b.-i 508
b.-ler 380, 395, 427, 428, 433
b.-leriyle 211
b.-lerine 425
- beğâ : beka, sonsuzluk 314
- bekle- : beklemek
b.-di 377, 392, 52
b.-diler 575
b.-ler 180
- belâ : bela 284, 32
b.-lar 41
- bel : bel
b.-i 558
b.-leri 160
b.-lerine 204
- belgüle-: bellirlemek, bellemek
b.-yip 276
- ben :ben 75, 105, 170, 185, 270, 271, 272, 273, 290, 317, 319, 343, 356, 361,
362, 365, 368, 411
baña 32, 81, 104, 173, 177, 185, 187, 273, 337, 359, 360, 364, 367,
368, 410, 429, 430, 501
b.-din 285

b.-i 87, 117, 287, 319, 366, 410, 437
b.-üm 9, 146, 176, 271, 284, 365, 432, 436, 501
b.-ümle 173

bende :köle
b.ler 442

beñze- :benzemek
b.-mez 143
b.-r 253, 367
b.-rem 364

berâber :birlikte 541

berg :yaprak
b. urur 246

berü :beri tarafa 37, 409

bes :sonra 121, 485, 536, 567

beş :beş 487, 575

beşâret:insanlık 325

beter :kötü 10

beyân :açıklama 153

beyân eyle-: açıklamak
b.e.-yeyim 91

bey :bey
b.-ler 309

beyanât:beyanat 572

beze-: süslemek 154
b.-diler 326
b.-r 67

bezek :süs
b.-lü 13

bezirgân:tüccar 378

bezm :meclis 299

bıçak :bıçak 453

bırağ- :bırakmak
b.-ayım 155

- bîçâre :çaresiz 581
- biç- :biçmek
- b.-di 533
- b.-er 449, 556
- bîdâd :zulumkar, adaletsiz
- b.-ıdur 63
- bigi :gibi 162
- bilâl :Bilal 485
- bile :ile 8, 25, 117, 211, 341, 374, 458, 484, 496, 534
- bil- :bilmek
- b.diler 440
- b.-e: 62
- b.-eler 483
- b.-enden 131
- b.-ene 9, 279
- b.-i 261, 395
- b.-iñüz 34
- b.-meyenler 102
- b.-mez 243
- b.-mezem 288, 291, 292
- b.-mezse 437
- b.-mezüz 142
- b.-sün 437
- b.-ür 7, 39, 50, 186, 437
- b.-ürem 363
- bildür- : bildirmek 32, 396
- b.-e 120, 410bin : bin 20, 132, 173, 479, 551
- bir iki yüz: bin iki yüz
- b.i.y.-ü 265
- bin- :binmek
- b.-di 118, 374, 526
- b.-diler 433, 487, 577
- b.-er 62, 210, 211

- b.-miş 149
- bir :bir 12, 109, 125, 126, 128, 130, 131, 132, 134, 135, 138, 139, 141, 286,
297, 318, 321, 323, 327, 333, 401, 457, 496, 500, 508, 524, 529,
532, 546, 583
- b.-e 251, 253
- b.-i 402
- biri :biri, birisi, bir kişi 153, 193, 221, 254, 511, 513, 522, 525, 543
- b.-ne 463
- b.-nür 61
- b.-si 5, 183, 233, 540, 544,
- b.-sidür 509
- b.-sin 20
- birkaç :birkaç 313
- birin :bir, tek 204, 266
- birin birin: birer birer, teker teker 285
- biş :beş 101
- b.-den 153, 506
- bişkir :peşkir, havlu 204
- biteviye:sonsuz dek 167
- bitir- :yetiştirmek
- b.-ür 14
- bit- :bitmek
- b.-medin 494
- b.-meye 35, 59
- b.-ür 171
- b.-üre 120
- b.-üreler 497
- b.-üresin 337
- b.-ürmiş 324
- biz :biz 498, 562, 163
- b.-e 2, 21, 34, 38, 39, 84, 154, 281, 296, 438, 493, 540
- b.-i 588
- b.-im 40, 143

bolluğ : bolluk, Çokluk 125

boyn : boyun

b.-ına 150

b.-un 515

b.-un urun 428

bögr : böğür

b.-inde 435

böl- : bölmek

b.-er 420, 531

bölük : takım, grup 460, 462

b.-i 194

b.-in 462

b.-e 462

böyle : böyle 99, 146, 298, 300, 329, 377

bu : bu 106, 111, 123, 137, 140, 142, 144, 150, 162, 172, 184, 274, 292, 320,

327, 344, 360, 380, 396, 440, 482, 483, 496, 560 581

b.-dur 366, 406

b.-ları 455

b.-na 143

b.-nca 272

b.-nca 361

b.-ncılayın 220, 272, 379

b.-nda 189

b.-ndagılar 497

b.-ndan 107

b.-ndan 403, 498

b.-nı 77, 178, 315

b.-nlar 124, 218, 229, 510, 538,

b.-nlara 26, 541

b.-nlaruñ 271

b.-nu 8, 188, 319, 494, 497

b.-nuñ 27, 134, 542

bugün : bu gün 107, 114, 175, 332, 438, 501

bul- :bulmak

b.-a 44, 173

b.-alar 16

b.-dı 384

b.-maz 97

b.-mış 143, 332

b.-sa 7, 53

b.-sayidi 54

b.-ursam 411

bular :bunlar

b.-a 464

b.-dan 537

b.-ı 545

b.-ur 228

bulın- : bulumak

b.-maz 532

bulış- :buluşmak

b.-alar 404

bura :bura 282

b.-nuń 494

burç : burç

b.-a 179

burn :burun

b.-undan 395

buyruğ :emir 12

b. ile 158

buyur- :buyurmak

b.-dı 299, 325, 414

bük- :bükmek

b.-üldi 160

b.-ülür 395

bülbül :bülbül

b.-leri 250

C

- câhil :bilgisiz 11,
 c.-e 10
- cân :can 71, 86, 554, 227
 c.-ı 146, 388, 571
 c.-ım 284
 c.-ımı 431
 c.-in 411
 c.-ına 515
 c.-ından 154
 c.-ları 110
 c.-umı 274
 c.-umuz 65
 c.-umuzdan 50
 c.-umuza 75
 c.-ura 102
 c.-uñı 108, 586
- cânıgöñül: canıgönül
 c.g.-dendür 9
- cân vir-: can vermek
 c.v.-üp 6
- canân bul- canan bulmak
 c.b.-dılar 6
- cavidân: kalıcı, sonsuz, ebedi 310
- cehd :gayret 111
 c. -idüben 384
 c.-in 550
- cehennem:cehennem 61, 181
- cehîm :bk.cehennem 74
- celîl :ulu 201, 479

cem': birlik, beraberlik
c.-iken 26

cenk :savaş 149, 152, 375, 466
c.-i 510
c. için 192, 523
c.iler 301

cenk it-: savaşmak, çarpışmak
c. i.-di 415
c. i.-evüz 409
c. i.-erken 566

cennet :cennet 108
c.e 204, 255

cevâb :cevap 273, 278
c.-in 89, 381

cevâhir: cevherler 3

cevgân: (F) çevgen
c.-ı 262

cevlân :ceylan 524

cezâ :ceza 438, 515

Cibril :Cebrail 477, 480
c.-'e 473

ciger :yürek, iç
c.-in dağladı 426

cihân :dünya,alem 310
c.-uñ 23

cübbe :giysi 179
c.-sin 172

cümle :bütün 61, 181, 260, 310, 392, 442, 505, 553
c.-miz 541
c.-si 380, 551

cünûn :aklı başından gidenler, aklını kaybedenler
o.-lar c. 446

Ç

çabala- :çabalamak

c.-di 79

çağır- :çağırmaq

ç.-ur 28, 436

ç.-urlar 515

Çalab :Allah 136, 175

çal- :vurmak

ç.-ar 385, 421, 450

ç.-arsa 191

ç.-ınur 300, 441, 543

çalı :çalı 198

çardağ :çardak

ç.-lar 253

çâre :çözüm 493, 498, 532, 541

çarh :felek

ç. tuttı 194

çar :asker

ç.-ile 496

çavuş :çavuş

ç.-ı 264

çegân :çegan

ç.-a 299

çek- :çekmek

ç.-di 507

ç.-digi 384

ç.-diler 306, 442

ç.-er 386

ç.-üben 385

çenâr :çınar 268

çeri :asker 434, 490, 492, 496, 509, 510

ç.-sini 40

çevik :hızlı 158

çevür- :çevirmek

ç.-di 556

çık- :çıkma 67

ç.-a 153

ç.-am 172

ç.-ar 68, 401, 451, 506, 551, 571

ç.-dibile 118

ç.-dılar 573

ç.-maga 97

ç.-mayınça 96

ç.-mış 131, 221

ç.-tı 515

Çin :Çin

ç.den 37

çok :çok 41, 63, 197, 230, 284, 453, 468, 469, 515

çök- :çökmek

ç.-di 92

çün :için 8, 89, 110, 111, 169, 225, 232, 240, 256, 276, 309, 327, 374, 399, 423,
454, 511, 523, 540, 541, 553, 554, 555, 566

D

dâd :öç, intikam

d.-in 106

d.-um 432

d.-umız 36

dahi :dahi 15, 105, 136, 182, 188, 196, 259, 260, 272, 282, 318, 375, 412, 426,
458, 469, 496, 534, 555

dâim :daima 213, 314, 324

dal- :dalmak

d.-dılar 471

dar :dar
d. eyleyem 439

đarb : darp
đ.-ile 342

davâr :hayvan türü 318

davûd :davut 581

de- :demek 17
d.-di 87, 117, 122, 163, 178, 314, 336, 407, 437, 447,
478, 480, 483
d.-me 320
d.-r 185, 200, 345, 345, 348, 415, 510
d.-rdi 29
d.-rim 476
d.-rler 324, 366
d.-diler 75, 112, 119, 141, 162, 234, 240, 310, 347, 396, 491
d.-dügi 413, 508

dede :dede 247

deg- :değmek, dokunmak
d.-me 398
d.-di 392
d.-gıl 401

degin : değın 531

degül :değil 20, 316, 348
d. mi 360
d.dür 344, 363

dek :dek, kadar 420,537,576

dem :an 202, 270, 382, 418, 518

dembedem:an be an 312

demir :demir 59

deñiz :deniz 245
d.-e 44
d.-i 465

dep- :depmek

d.-di 345, 383, 524, 543, 554

depe :tepe

d.-sinden 421, 531

depele-: tepelemek

d.-rler 571

depre : tekrar 449

derbân :derban

d.-ile 322

derd :dert

d.-ü 427

d.-lû 85

d.-rdile 28, 500

der- :dermek, toplamak

d.-e 549

dergâh :dergah

d.-urda 171

dermân: derman 85

d.-ı 469

d.-ımız 76

destûr :izin 81, 526

d.-ile 85

destûr al-: izin almak

d.a.-dılar 323

devletlü: makam, mevki sahibi 478

devlet : devlet

d.-ür 310, 314

d.-ürde 369

dış :dış

d.-ın 326

dib :dip

d.-inde 401

d.-ine 553

dîdâr :yüz

- d.-ı 108
- di- :bkz. de- 474
- d.-di 270, 473, 481
- d.-p 539
- d.-r 11, 12, 28, 60, 69, 94, 170, 187, 493, 582
- d.-ridi 53
- d.-ye 464
- d.-yelüm 2
- d.-yü 31, 149, 355, 403, 531
- diyüp 77, 188
- diger :başka 393
- dik : dik 276
- dik- :dikmek
- d.-di 530
- d.-diler 380
- d.-düğünçe 398
- d.-dükleri 328
- d.-se 222
- dil :dil 20
- d.-ine 127, 418
- d.-leri 160, 311
- d.-ür 235
- d.-üre 115
- dil:söz
- d.-e 8, 458
- dil : dilmek
- d.-er 534
- dil aç- : sohbet etmek, söze başlamak
- d.a.-alum 3
- dile-:dilemek 581
- d.-di 519, 526
- d.düm 562
- d.-mez 67

d.-r 201
d.-rüm 36
dilek: dilek
d.-ü 153
dilgü :tilki 342
d.-ler 516
din :din 547, 550, 575, 580, 581
d.-e 550
d.-i 52
d.-ü 71
dinlü : imanlı
d.- ler 580
dinle- :dinlemek 404
d.-r 182
d.-yene 22
d.-yeni 584, 589
d.-yip 89
d.-yin 21
dinlen-:dinlenmek
d.-esin 107
direk : direk
d.-süz 11
dir- : bk.der-
d.-er 40, 126
d.-eyim 105
diril- :dirilmek
d.-e 279
diş bile-: diş bilemek
d.b.-er 534
dişle- : dişlemek, ısırmaq
d.-di 388
divâr :memleket 220
d.-ı 38, 223

- d.-ında 66
d.-lara 247
d.-ur 245
- diz- :dizmek
d.-ilmiş 246, 247
- diz :diz
d.-in 92
- dolan- :dolanmak
d.-uban 78
- dolay :çevre, dolay
d.-da 247
- don :donmak
d.dı 79
- dost :dost
d.-ına 133
- dök- :dökmek
d.-di 48
d.-e kanımız 65
d.-üle 110
d.-ülmekden 469
- dön- :dönmek
d.-di 113, 124, 145, 159, 195, 233, 281, 296, 330, 340, 349, 352,
371, 408,
417, 548, 556, 561
d.-e 49
d.-er 212
d.-mez 381
d.-sün 406
- dört :dört 101, 245, 249, 264, 290
- du'â :dua 264
d.-dan 87, 117, 585, 588
d.-lar eyledi 283
d.-nı 187

- dur- :durmak 109
d.-dılar 207, 402, 489, 538, 550
d.-muşlar 227
d.-ur 11, 260, 276, 331, 334, 347, 440, 559, 565
d.-urlar 264
d.-ursuz 428
- duruş- :duruşmak
d.-alar 407
- dut- :tutmak
d.-a 204
d.-ar 12, 58, 383, 457, 560
d.-arise 451
d.-dılar 159, 508
d.-madın 494
d.-magıl 87
d.-mış 150, 189
d.-up 80
- duy- :duymak
d.-ılsa 60
- düğün :düğün 339
- dükel :tükenmek
d.-di 578
- düldül : Hz.Ali'nin atı 375, 440
d.-i 84, 468
- dün i gün: gece gündüz 332
- dünyâ :dünya 439, 512
d.-da 52, 213
d.-dan 333, 520
d.-nır 464
- dür- : birleştirmek, katlamak
d.-er 488
- dürlü :türlü, başka türden 14, 134, 301
- dürr :inci 246

dürr-i gevher : inci cevheri 4

düş- : düşmek

d.-di 124, 224, 277, 282, 422, 532, 534, 426, 455

d.diler 168

d.-er 423, 445

düşmân:düşman 38, 324, 337, 338

d.-a 502

d.-dur 64

d.-ı 52, 172, 187, 540

d.-ıdur 133

d.-ımı 274

d.-ımızdan 36

d.-ur 326, 331, 335

düşmen: bkz.düşman

d.-i 54, 330

d.-üne 122

düz : düz 267

E

Ebû Bekr: Hz. Ebu Bekir 26

edgü: iyi, iyilik

e.-ler 516

eger : eğer 273

egrü : eğri 578

ehl-i diller : Gönül ehli kişiler 8, 13

ehl : usta, ehil

e.-inüñ 106

ejdahâ : ejderha

e.-ya 396

el : el 565

e.-e 312, 389

- e.-in 121, 155, 175, 263, 435
e.-inde 72, 475, 479
e.-inden 50, 60, 65
e.-ine 157, 354, 418, 530
e.-iyile 177
e.-lerinde 180, 189
e.-lerinden 546
e.-lerine 204, 547
e.-lerini 311
e.-ümden 271
- el ur- : el vurmak, el sürmek
elümüz.u.-maga 43
- elmâs :elmas
e.-a 391
- elem :keder 392
- el :il, memleket
e.-i 38, 260
- emîn :güvenilir 195, 196, 199, 472, 498
- emire'l-mü'minîn : mü'minlerin emiri, başı 1
- emr :emir
e.-ine 226, 266
e.-iyle 449
- emr it- : emretmek
e.i.-ti 486
e.i.-erse 472
- emr eyle-: emretmek
e.-eyledi 403, 539
- enbiyâ : peygamberler 23
- en :en
e.-i 222
- er : er, asker 188, 189, 334, 370, 416, 467, 525
e.-i 5, 495, 509, 581, 582
e.-idi 491

- e.-üñ 515
- er- :erişmek
- e.-di 399, 435, 526
- e.-diler 325, 553, 557, 566
- e.-dim 292
- e.-miş 131
- e.-sün 481
- eriş- : erişmek
- e.-di 196, 404
- e.-elüm 417
- e.-ir 205, 460
- eren : manevi olgunluğa ermiş kişi
- e.-ler 119, 580, 582
- e.-leri 6
- e.lerüñ 162
- eri- : erimek
- e.-di 399
- erlik : erlik 410
- e.-ü 561
- erte :gündüz 17
- esen :sağlıklı 172, 416
- esenleş-: selamlaşmak
- e-ür 123
- eser :eser 255
- esir it- esir etmek
- e.i-der 42
- estüvâr: ? 435
- eş :eş
- e.-i 23
- eşig :eşik
- e.-üñe 35
- eşit- :işitmek
- e.-ir 295

ev :ev
e.-ler
e.-ine 412, 579
evlâd : çocuk
e.-ı 177
evliyâ : velîler
e.-ların 23
evvel : önce 94, 100
e.-a 317
eyle- : eylemek 104, 115, 176, 317, 320
e.-di 31, 93, 313, 358, 403
e.-gil 100, 360
e.-me 100
e.-mekiçün 84
e.-r 203
e.-rse 136
e.-ye 191
e.-yelüm 166
e.-yesin 353
ez- : ezmek 193,
e.-miş 288

F

fahr : övünme, övünç
f.-ı 24
fazıllık: fazilet 352, 353
fermân : ferman, emir belgesi, buyruk
f.-ı 472
f.-ımız 76
feryâd it- : feryat etmek
f. ide 28

fetâ : (A) genç, cömert 546
fırâat : fırsat
f.in 332
figân : ah çekme 60
fıkr : fikir 96, 242
f.-e 280
f.-ü 219
fil : fil
f.-e 374, 62
f.-i 383
f.-inür 400
f.-ile 422, 423
f.-ler 200

G

gamgiz:gamla dolu 358
gamlu : gamlı
g.-ların 316
gânî : bolca veren, zengin 74, 122, 584, 589
g.ler 484
garîp : garip
g.-ün 312
garîm : düşman, rakip 51, 270
g.ile 407
gavvâs ol-: dalgıç olmak
g.o.-up 4
gayret eyle-: gayret etmek
g.e.-di 388
gazâb : öfke
g.-dan 78, 79
gazâ : harp 84, 123

- g.-dur 106
g.-lar 111
g.-n 177
g.-ya 85
- gazavât: savaşlar
g.-dur 22
g.-ı 1, 22
- gâzi : gazi 525
g.-ler 111, 499, 512, 536, 545, 556, 559, 566, 577
- gebert-: gebertmek, öldürmek
g.-i 506
- gece :gece 182, 209, 227, 466
- geç- :geçmek
g.-di 188, 192, 196, 199, 205, 214
g.-e 399
g.-er 228, 449, 463
g.-tiler 232
- gel- :gelmek
g.-di 8, 21, 169, 186, 188, 216, 279, 405, 413, 434, 477, 482, 490,
500, 515, 534, 581
g.-diler 216, 217, 225, 544, 557, 567, 568
g.-dim 292, 438, 522
g.-e 308, 382
g.-en 35, 440
g.-ene 534
g.-ince 409
g.-ir 287
g.-iye 461
g.-medi 400, 529
g.-mege 143
g.-miş 142, 145, 347
g.-se 150
g.-sin 163, 403

g.-üp 41
g.-ür 163, 271, 375
g.-ürise 50
genc ü mal: bkz. genc 243
genc :hazine 55
geñez ol-: genez olmak
g.o.-sun 2
ger : eğer 108, 258, 337, 367, 516, 587
gerçek : gerçek 356
gerek :gerekli 83, 88, 91, 106, 165, 294
getür- :getirmek
g.-di 335, 338
g.-diler 275, 333, 372
g.-dügin 348
g.-elüm 370
g.-esin 337
g.-eyim 356
g.-ir 505
g.-iser 458
g.-medise 571
g.-üñ 146, 430, 429
g.-üp 457, 552, 573
g.-ür 127, 183, 357, 419, 570
g.-ürsin 312
gevher :cevher
g.-ler 5
gez- :gezmek, dolaşmak 96
g.-e 292
g.-er 137, 139, 248
g.-erem 290
gıvan- : kıvanmak
g.-ur 295
gibi :gibi 54, 209, 244, 341, 401, 506, 513, 548, 571

- gice :gece 17, 57, 142, 190, 286, 467
g.-ye 402
- gid- :gitmek
g.-eler 484
g.-elüm 496
g.-er 42, 124, 129, 188, 212, 224, 373, 463
g.-erem 286
g.-eridim 287
g.-evüz 112, 409
g.-eyim 85
- gir- :girmek 483
g-di 27, 178, 241, 257, 374
g-diler 323, 230
g.-e 379, 523,
g-ecegiz 236
g.-elüm 369
g.-esin 94, 234
g.-ip 477
g.-meyen 98
g.-ü 62, 287, 415, 434
g.-ür 138, 350, 351, 376, 405, 485, 507
g.-ürise 45
g.-ürler 231
g.-ürse 44
- girü : geri 428
- git- :gitmek
g.-er 510
g.-di 196, 199, 205, 214, 318, 382
g.-diler 147, 168, 291
g-mediler 538
g.-mege 412
- giy- :giymek
g.-mişler 179

- gizle- :gizlemek 102
g.-nüp 57
- gögs : göğüs
g.-inden 451
g.-in 27
- gök :gökyüzü 503
g.-ü 11
g.-de 19
g.-den 14
g.-e 269, 295
g.-teki 13
- gönen-: gönenmek, sevinmek
g.-irken 204
- göñ(ü):gönül 167
g.-i 315
g.-den 8
g.-ile 319
g.-lere 85
g.-in 312
g.-üñüzden 297
- gör - :görmek 113, 129, 133, 134, 144, 165, 294, 454, 508
g.-di 128, 130, 178, 189, 190, 206, 208, 351, 395
g.-diler 140, 148, 158, 347, 545, 566
g.-dü 192, 197, 200, 219, 242, 257, 267, 269, 327
g.-dügi 220
g.-dügin 203
g.-düler 230, 309, 557
g.-düm 272
g.-düñ 359
g.-e 82, 397
g.-en 67, 183
g.-enür 198
g.-erem 289

- g.-esin 103, 234
g.-eyim 82, 83, 356
g.-gil 114
g.-icegiz 355
g.-incek 184
g.-irise 366
g.-mediyise 364
g.-medüm 272
g.-mişem 293, 343, 362
g.-miş durur 284
g.-sün 234, 238, 481, 499
g.-ür 11, 41, 135, 202, 241, 244, 246, 276, 398, 434
g.-üriz 339
- görin- : görünmek
g.-ir 188, 222
- görüŝ- : görüşmek
g.-ür 123
- götür- : götürmek
g.-diler 325, 333, 372, 576
g.-e 167
g.-eler 497
g.-mez 62
g.-üñ 297
g.-üp 570
g.-ür 190, 254, 269, 280, 419, 465, 505, 560, 564, 569
- gövde : gövde 465
g.-sinden 520
- göz : göz 128, 246
g.-e 186
g.-i 49, 56, 220, 277, 380, 482
g.-im 186
g.-in 155, 174
g.-ine 391

g.-ini 237
g.-leri 13, 159
g.-ü 305, 371
g.-üni 222
gözcü : gözcü
g.-dür 58
gözler : izler 13, 133, 190
gulgüle: (F) kaynaşma 322
g.-ler 328
gumâş :kumaş
g.-um 318
gurt :kurt
g.-a 459, 543
guşşâ :(A)üzüntü
g.-yile 536
güc :güç
g.-i 399
g.-ümüz 43
güd- :gütmek
g.-er 264
gül :gül çiçeği 254
g.-leri 250
gül- :gülmek
g.-dürür 540
gümân : (F)şüphel
gümiş :gümüş 221
g.-den 208
gün :gün 23, 126, 132, 297, 321
g.-idür 501
g.-de 467
g.-e 576
g.-lerini 267
gündüz: güzdüz 182, 190, 209

güneş :güneş 12, 68, 244, 551, 253

g.-e 39, 69

g.-i 23

günlük :her gün 130

gürle- :gürlemek, kükremek

g.-di 340

gürz : gürz

g.-in 393, 528

g.-ile 456

H

ha : ha, habire, sürekli 139

haber :haber 80, 104, 163, 203, 279, 347

h.-ler 164

h.-üñi 101

habîb : sevgili,Hz. Muhammed 31, 34, 478

h.-im 474, 481

h.-ime 473

habibullah:Allah'ın dostu, sevgilisi 568

hâcet : ihtiyaç 368

h.-imi 176

h.-üñ 171

hâcib :kapıcı

h.-ler 225, 233

had :sınır

h.-den 206

hağ :Allah 50, 64, 84, 86, 103, 110, 113, 120, 126, 176, 418, 478, 482, 486, 582,
586

h.-a 53, 108, 184

h.-ı 177

h.-in 39

- h.-içün 112
- hağ teâla :Yüce Allah 473, 488
- hâğ eyle-: toprak eylemek
- h.-ye 108
- halâs et-:kurtar 195
- hâlığ :yaratıcı
- h.-a 392
- hâl :durum 296
- h.-e 332
- h.-i 137, 142, 184, 309, 360, 475, 481
- h.-in 281
- h.-ini 33, 288
- h.-ümüz 34
- h.-ümüzü 166
- hâlî :boş, uzak 87
- halğ :halk 174, 374, 552
- h.-ı 118
- h.-ımız 41
- h.-ına 143
- h.-uñ 69, 311
- halva :helva 252
- hamle :(A) atak, saldırı 354, 399, 511
- hamle it-:hamle etmek
- h. i.-elüm 541
- hamle kııl-:hamle kılmak
- h. ĸ.-ur 393, 530
- harâc : haraç 265
- harâm : haram 135
- harb :savaş
- h.-i 489, 492
- h.-ile 342
- harbî : harbi
- h.-ler 189

harc : harç,kazanç 243
harîf : (A) rakip 271
harîr :(A) ipek 204
hâsıl et-: meydana getirmek 175
 h. i.-din 494
 h.i.-elüm 496
hâsılı :sonucu 239
hasret : hasret, özlem
 h.-ile 30
hâşâ :haşa 35, 59, 344, 348
hâşim-i zeynü'l-beşer :Hz. Muhammed 25
hatâ : hata, yanlış 529
havâli : yöre 130
haydâr : Haydâr, Hz.Ali 308, 358
 h.-dur 284
hay-ı huy: hay huy, kargaşa 441
hayr : hayır 210
hayır ol-: hayır olmak
 h.o.-a 294
hayru'l vâri: ? 478
hayvânât: hayvanlar
 h.-a 128
hazân :(F) güz, sonbahar 377
hazır : hazır 192, 207, 417
hazır ol-:hazır olmak 237
hazret : hazret
 h.-e 292
 h.-üre 140, 293, 477, 526
hep : hep 487, 544
hele : hele 308
hem : hem 22, 38, 63, 148, 272, 282, 300, 331, 345, 400, 504
hemâyıl: hemayıl, muska 150
hem : hem

h.-çün 191
hemîn : (F) bu, işte bu 196, 199
henüz : henüz 494
Her :her 12, 104, 134, 174, 181, 183, 187, 193, 202, 204, 211, 233, 266, 312,
345, 371, 457, 461, 485, 509, 511, 513, 519, 571
her biri: her biri
h.b.-nde 207
hergîz :(F) her zaman 430
hergün :her gün 470
herkim: herhangi biri
h.k.-e 88
herkişi : herkes
h.k.-ye 109
herze : saçma 345
hevâ : hava
h.-ya 221
hey : hey,ey 247,417, 428
heybet : heybet
h.-e 194
h.-ü 44, 99, 141, 194, 492
h.ile 41, 46, 148, 158, 198, 269, 502
h.-inden 151, 277, 444
h.-ini 234
heybet eyle-: gövde gösterisi yapmak
h. e.-ye 368
hezâr : (F) bülbül 251
hışm : öfke 136
hışm it-: hışım etmek,
h. ile 350, 383, 427, 433
h. i.-üben 203
h.i.-üp 386
hıyâr : hıyar, salatalık 453
h.-ı 191

hiç : hiç 49, 76, 97, 102, 143, 278, 411, 428
hikâyet : hikaye 21
himmet: yardım
 h.-üñden 87
 h.-üñiz 88,117
hindistân : hindistan 38
hisâb: hesap 109
 h.-in 243
hizmet : hizmet
 h.-e 166
 h.-te 260
 h.-üñizde 563
hoca : hoca 264
 h.-lar 170, 270
hocalar hocası: büyük hoca 170, 185, 270
hôd : kendi 53, 289, 497
hôd adam: kendini düşünen, bencil 298
hoş : güzel, hoş 22, 129, 256, 294, 315, 419, 545
hoş gel-: hoş gelmek
 h.g.-diñüz 296
hulķ : bkz.halık
 h.-u 71
hurâm : ? 536
hükm eyle-: karar vermek
 h. e.-di 355
hüner : hüner, beceri
 h.-i 397
hüstâr : ? 370

I

ırmaķ : ırmaķ

ı.-lar 249
ısmarla-: ismarlamak
ı.-dık 119
ı.-dım 122
ıışg : aşk
ı.-ile 421
ıışık ur-:ıışık vurmak
ı. u.-ur 179
ıyd : bayram
ı.-idi 535

İ

ı'lâm : bildiri 567
ı'zâz : saygı, hürmet, ihtiram
ı. ile 307
ıbret :ıbret
ı.-i 183
ıç :ıç
ı.-i 55, 128, 206,
ı.-in 40, 123, 277, 326, 486
ı.-inde 160, 129, 149, 174, 209, 223, 248, 252,365, 434, 466, 503
ı.-inden 167
ı.-ine 256, 369, 376, 405, 483
ıç- :ıçmek
ı.-e 156, 315
ı.-en 315
ı.-er 54
ı.-eri 231
ı.-eyim 319, 411, 430
ı.-im 439
ı.-ip 321

- i.-meye 439
- içre : içinde 25, 250, 464, 465
- içerü : içeri 178, 215, 230, 234, 241, 323, 351, 505
- it- : etmek
- i.-e 167, 585
- i.-eler 484
- i.-em 273
- i.-eni 585
- i.-er 39, 63, 124, 212, 219, 457, 458, 466
- i.-eyim 85
- i.-üben 136, 362
- i.-üp 250, 580
- idebil- : edebilmek
- i.-e 56
- idi : idi 125, 226, 227, 262, 330, 375, 328
- ihsân : ihsan, iyilik, bağış 36
- ihsân kııl-:iyilik etmek
- i. k.-asım 562
- iken : iken 116, 347
- iki : iki 23, 132, 160, 197, 200, 215, 241, 260, 268, 310, 415, 421, 435, 439,
466, 482, 532, 533, 558
- i.-miz 369
- i.-nci 229
- i.-sini 458, 463
- iki dil- :ikiye bölmek
- i. d.-di 421
- iki kat ol-:iki büklüm olmak
- i.ķ.o.-ur 395
- iki pâre :iki parça 191, 387, 422, 431
- iki yar- :ikiye bölmek
- i.y.-a 193
- iķlim :iklim 128
- i.-e 40

ikrâm eyle-:ikramda bulunmak 313, 567

i. e.-gil 236

ikre- : ikremek

i.-se 198

ikşür : ikşürmek

i.-ür 537

il : bk.el 129, 143

i.-i 46, 331

i.-imiz 37, 41

i.-ine 110, 125, 127

ilahe'l 'âlemin: Alemlerin Rabbi 195

ilâhi :Allah 584

ile :ile 49, 59, 95, 96, 101, 183, 248, 252, 271, 298, 300, 311, 318, 321, 331,
336, 365, 449, 457, 465, 572

ilet- : iletmek 281

i.-ür 223

ilerü : ileri 217, 287

illâ : ille 154, 536

illâ lâ yezâl: ? 243

imâm : imam 267, 521, 561

imân : iman 71, 562, 570, 571

imân getir-: müslüman olmak

i.g.-ür 564

imdi : şimdi 119, 137, 285, 493, 522, 578

inan- : inanmak

i.-ur 366

inâyet : iyilik

i.-i 582

in- : inmek

i.-di 203, 511

i.-diler 433, 442, 577

i.-er 211

ip : ip

- i.-ini 159
- iplik .iplik 373
- ir- : bk. er-
- i.-di 214, 519
- i.-diler 158, 225, 218, 492, 499, 552
- i.-en 67
- i.-er 40, 462, 488
- i.-iŝecek 101
- i.-mekiçün 476
- i.-mişem 293
- irem bağı: cennet bahçesi 255
- iriŝ-: erişmek
- i.-di 32, 199, 496, 533
- i.-ip 405
- i.-sün 475
- i.-ür 127, 129
- irte : bkz.erte 264
- ise : ise 201, 366, 367, 370
- isfendiyâr: isfendiyar 151
- isiz : sahipsiz 290
- islâm : islam 106, 504, 522, 525
- iste- : istemek
- i.-r 516
- iŝbu : işte bu 588
- iş : iş 72, 103, 173
- i.-e 94
- i.-egü 210
- i.-i 35, 167, 213, 239, 316, 324, 337, 352, 378, 396, 494, 495
- i.-in 521
- i.-üñ 95, 120, 292
- işit- : işitmek 90, 137, 330
- i.-ecegiz 349, 340, 371
- i.-en 486

- i.-ince 144
i.-üp 442, 443
i.-ür 504
i.-mişim 362
i.-ti 408, 482, 490
i.-tiler 111
- işig : eşik
i.-iñiz 563
- işle- : işlemek
i.-megil 95
i.-ye 396
- işret : içki alemi 321
- işte : işte 527
- it : köpek 341, 571
i.-e 347, 349
i.-ler 423
- it- : etmek, eylemek, yapmak
i.-di 111, 377, 406, 477, 572
i.-diler 567, 572
i.-er 202, 463, 512
i.-erdür 130
i.-erek 256
i.-mek 83
i.-meye 111
i.-sün 122, 474
i.-ti 327, 564
i.-tin 311
i.-tügin 64
i.-üben 422
- iy :ey 162, 170, 175, 180, 185, 200, 231, 258, 259, 264, 270 314, 330, 404,
533, 546, 549, 555, 584, 589
- izin : izin 174
- izin al- : izin almak

i.a.-ip 559

izzet : yücelik

i.-de 201

K

ķabûl : kabul 176

ķaç : kaç 283

ķaç- : kaçmak

ķ.-a 151

ķ.-an 112

ķ.-ar 516, 518, 556

ķ.-ayım 319

ķadar : kadar 29 , 32, 75,107,135, 202, 222, 243, 320, 396

ķad : boy

k.-e 268

k.-ine 397

ķadeh : kadeh 204, 308

ķ.-i 307

ķ.-ler 306

ķadem ur- : ayak basmak

ķ. u.-ur 215

ķadın : kadın

ķ.-lar 248

ķâdir : kadir

ķ.-i 7, 70

ķafes : kafes

ķ.-te 97

ķafile : kabile

ķ.-de 290

kâfir :kafir 384, 447, 453, 467, 475, 479, 490, 503, 511, 528, 536, 553, 556

k.-e 393, 457, 507, 512

k.-i 18, 421, 459, 484

k.-le 416

k.-ler 518, 543

k.-leri 547

k.-ür 391, 399, 491, 515

ığagan : kaçan 513, 516

ığağı- : lanetlemek

ığ.-dı 144, 388

ığ.-dını 408

ığ.-mağtan 371

ığ.-mığdı 381

ığ.-yuban 354

ığahr id-: kahr etmek

ığ. e.-em 46, 172, 187, 274

ığâim : kaim 550

ığ.-i 402

ığal'a : kale 114, 130, 137, 138, 139, 142, 168, 169, 450, 464, 465, 466, 557, 558

ığ.-da 521, 576, 578

ığ.-dan 147, 172, 511

ığ.-nuğ 56, 162, 180, 326, 519

ığ.-sı 55, 82

ığ.-ya 103, 129, 131, 474, 481, 489, 552

ığ.-ya değin 105

ığ.-lar 272

ığal- : kalmak

ığ.-an 62, 510

ığ.-anında 73

ığ.-dı 194, 208, 244, 290, 521

ığ.-ıņuz 432

ığ.-madı 76, 400, 469, 470, 472, 503

ığ.-maz 88

ığ.-mığa 344

ığalęan : kalkan

ğ.-ina 421
ğalem : kalem 583
ğallaş : galleş
 ğ.-i 345
ğamaş-: kamaşmak
 ğ.-ır 133, 246
ğalb : kalp 238
 ğ.-e 554
ğamçı : kamçı 546
ğâmet : boy
 ğ.-i 61, 181, 335
ğamış : kamış
 ğ.-a 459
ğamu : herkes 58, 69, 72, 118, 174, 180, 189, 212, 226, 262, 267, 309, 311, 375,
 380, 395, 433
 ğ.-da 442
 ğ.-ları 171
 ğ.-sı 244, 248, 265, 425, 574
 ğ.-sın 42, 542
 ğ.sında 561
ğan : kan 60, 144, 151, 444, 465, 465, 548
 ğ.-a 79, 371
 ğ.-dan 450, 548
 ğ.-ı 43, 340, 394, 408, 469
 ğ.-ıñ 54, 411
 ğ.-ıñı 430
 ğ.-ları 48, 110
 ğ.-lu 330
 ğ.-uñ 300
ğanığ : kanık, bir tür kavga aracı 457
ğan- : kanmak, doymak
 ğ.-ar
ğande : nerede 7, 266

ğangi : hangi 291,523
ğapag : kapak
ğ.-in 372
ğapu : kapı 557
ğ.-cılar 217, 224
ğ.-dan 215
ğ.-laruñ 216
ğ.-ña 174
ğ.-nuñ 217
ğ.-sına 142, 168, 169, 519, 557
ğ.-sında 558
ğ.-sından 351
ğ.-sını 180
ğ.-ya 188, 196, 199, 214
ğ.-yı 182, 521
ğara : siyah 103, 305
ğaravaş: karabaş, köle
ğ.-lar 253
ğarga : karga 342
ğarı : kadın 373
ğarşu : karşı 45 , 69, 92, 152, 157, 215, 251, 351, 387, 489, 522, 556, 565
ğ.-dur 96
ğarşu dur-: karşıasına çıkmak
ğ. d.-a 379
ğ. d.-maga 43
ğaşd : kasıt, canına kast etme
ğ.-ina
ğat : kat, huzur
ğ.-uma 356
keçi : keçi 452
kefer : bkz.kafir 173,386, 388
k.-e 522
kelâm : söz 406

k.-ı 283, 313
kele : boğa, tosun
k.-ye 461
kelle : baş
k.-ye 461
ketle : ketle
k.-dür 517
kemend: kement
k.-ler 471
kemter : değersiz
k.-i 581
kendü : kendi
k.-ler 154, 212, 229
k.-ye 135, 530
k.-yi 149, 457
k.-zi 89, 349
k.-zin 102, 153, 416
k.-ü 118
kerek : gerek 315
keribân: keriban 569
kerpic : kerpiç
k.-i 221
kes- : kesmek
k.-di 335, 520
k.-ler 326
kesük : kesilmiş 323
kethudâ: kethüda 587
kevser : kevser 489
key- : giymek
k.-di 373
k.-ip 452
keyin- : giyinmek
k.-ip 374

kez : kere 40, 362, 500, 522
k.-dir 343
k.-in 435, 443, 531, 451

ķıl : kıl, tüy
ķ.-iń 429
ķ.-ina 392, 529

ķıl- : kılmak, yapmak 104, 114, 170, 587
ķ.-a 153
ķ.-alum 321, 496
ķ.-asun 36, 562
ķ.-avuz 498
ķ.-dılar 329, 554, 574, 575
ķ.-gıl 185
ķ.-ińuz 34
ķ.-mayalar 102
ķ.-ur 50, 354, 450, 464
k.-uram 363
ķ.-urlar 329
ķ.-ursa 587

ķılurlıķ : yapılacak 273

ķılıc : kılıç 354, 386, 387, 442, 511, 559
ķ.-ı 419, 454
ķ.-iń 263, 461, 505, 547, 550
ķ.-ile 187
ķ.-da 533

ķılıç aŗur-: kılıç sallamak
ķ. a.-up 429

ķılıç ur-: kılıç vurmak
ķ. u.-ur 455, 507

ķılınc : bk.kılıc
ķ.-iń 150
ķ.-ile 530

ķıl- ķal: dedi kodu 327

ķır- : kırmak

ķ.-a 552

ķ.-alar 544

ķ.-alum 542

ķ.-dı 467

ķ.-dılar 553

ķırķ : kırk 449

ķ.-ını 449

ķ.-inuñ 451

ķır- : kırmak

ķ.-a 484

ķısm it-: bölmek, taksim etmek

ķ.i.-er 15

ķıymet : kıymet

ķ.-ilerden 247

ķ.-iylen 4

ķızıl : kırmızı 262, 302

ķız : kız

ķ.-ını 339

ķ.-um 336

ki : ki 53, 65, 68, 75, 90, 99, 102, 104, 106, 115, 120, 141, 153, 167, 174, 175,
182, 204, 218, 272, 287, 310, 326, 334, 341, 374, 484, 501, 509,
519, 532, 543, 551, 571, 581, 582

kilise : kilise

k.-lerini 574

kim : kim 16, 17, 18, 19, 103, 111, 117, 129, 136, 141, 162, 173, 200, 229, 230,
237, 239, 243, 246, 250, 255, 292, 308, 325, 347, 359, 368, 384, 395,
396, 398, 417, 458, 471, 509, 520, 523, 535, 548, 569, 582

k.-de 370

k.-den 32

k.-dür 5, 157

k.-e 264, 328

k.-i 201, 204, 457

- k.-idi 529
k.-iň 370
k.-in 201, 204
k.-üň 329
- kimesne: kimse, kişi 210
- kimse: kimse, kişi 18, 51
k.-senüň 220
- kiň : geniş 512
k.-ligiň 439
- kineş vir-: istişare etmek
k.v.-üp 333
- kişi : kişi 35, 67, 98, 138, 141, 148, 152, 154, 156, 222, 239, 347, 352, 367, 378,
396, 524, 537
k.-dür 146, 232
k.-leriň 316
k.-sin 281
k.-ye 327
- kitâb : kitap 109
- şo- : koymak
ř.-dı 357, 435
ř.-madı 412, 421
ř.-man 297
ř.-maz 18
ř.-ň 319
- şoca : büyük, kocaman 210, 399
- şol : kol
ř.-ları 424
ř.-uňda 259, 261
- řoňşı : komřu
ř.-lış 39
- şonug : konuk 296, 352
ř.-um 308
- şop- : kopmak

ğ.-tı 322
ğorğ- : korkmak
ğ.-aram 274
ğ.-maz 146
ğorğı : korku 277
ğ.-dan 159, 160
ğ.-sından 228, 491
ğorğulu: korkulu 287
ğoru- : korumak
ğ.-sın 195
ğoş- : koşmak
ğ.-a 253
ğoy- : bkz. ğo-
ğ.-uban 156
ğ.-up 161, 409, 508
ğoyıl- : koyulmak
ğ.-dılar 151
ğoyın : koyun 460
köle : köle
k.-dür 239
köpür- : köpürmek
k.-ür 78
köyn- : yanmak
k.-ür 77
k.-mez 49
köz : göz
k.-i 77, 79
ğudur- : kudurmak
ğ.-mış 349
ğulag : kulak
ğ.-ınça 432
ğ.-ına 500
ğulak ur: kulak vermek

ğ. u.-ur 57
ğule : kule
 ğ.-si 131
ğul : kul 17, 268,
 ğ.-a 170, 294
 ğ.-ı 26
 ğ.-lar 147, 158
 ğ.-lara 145
 ğ.-ları 16, 192
 ğ.-larına 15, 486
 ğ.-larum 291
 ğ.-ın 186
 ğ.-u 259, 562
 ğ.-uñ 563
 ğ.-uña 202
ğumru : kumru
 ğ.-yu 251
ğur'ân : kur'an
 ğ.-ı 572
ğurd : bkz. kurt
 ğ.-a 460
ğur- : kurmak
 ğ.-dılar 299, 302
ğurt : kurt 517
ğurtar- : kurtarmak
 ğ.-am 86
ğurtıl- : kurtulmak
 ğ.-a 65
 ğ.-dı 416
 ğ.-maya 544
ğuş : kuş 97, 228
 ğ.-lar 252
ğuşag : kuşak

ķ.-indan 457
ķuřan- : ķuřanmak
ķ.-uban 151
ķuvvet : gũĉ 43, 476
ķ.-i 347
ķ.-ile 385, 390, 395, 449
ķuvvetlũ: kuvvetli 453
ķuzı : kuzu 132
ķũbrâ : en bũyũk 454
ķũffâr : kafirler 452
ķũfrile : ķũfũrle 573
ķũkre- : ķũkremek
k.-yen 513
ķũmbet: ķũmbet 268
ķũn : gũn 114
ķũrsi : ķũrsũ 357
k.-ile 441

L

la'bı : labi? 410
lâ'in : lanetlenmiş
l.-den 401
l.-e 135, 417
l.-ũn 268
la'l : dudak
l.-in 204, 306
lahşe : leş 452
lâle : lale
l.-ye 548
latıf : gũzel, hoş 22
leş : leş

l.-i 423
leşker : asker 442, 443, 555
l.-dür 44
l.-i 58, 490, 504, 511, 522
l.-in 447, 467
l.inden 525
l.ini 553
l.-ümüz :asker 42
levn : renk
l.-e 159
likîn : lakin 464
lutf id-: ihsanda bulunmak 36, 71
l. i.-üp 163, 562, 588

M

ma'lûm: bilinen 360, 413
ma'mûr: imarlı 311, 128
ma'ni : mâna 5, 6, 581
m.-nin 7
m.-si 10
m.-sin 8
ma'ni bahrı: ma'na denizi
m.b.-ndan 3
ma'nî ehli: ma'na sahibi 7
ma'nî al-: mana çıkarmak
m.a.-dılar 6
mahalle: semt 485
mahkûm: hüküm giymiş 226, 266
mahrûm: yoksun 18, 35
maşûd: maksad
m.-uñ 120

m.-uña 171
mâl : mal 55
m.-ı 576, 577
m.-ımur 336
m.-um 318
manşûr: (A)Tanrı'nın yardımıyla zafer kazanan 122
manzar: seyir yeri
m.-larında 254
manzara: manzara
m.-lar 249
maşlahât: iş
m.-dur 164
mât ol-: yenilmek, mat olmak
m.o.-ur 395
medâr : vesile 474
medh : övgü, metih
m.-ün 311
meğer : meğer, oysa 25, 76, 154, 331
mekke : Mekke
m.-ye 343, 359
melîk : melik, sultan 238
mel'ûn : lanetlenmiş 70, 75, 422
memleket: ülke, memleket 1
men' et-: yasaklamak
m.-di 391
merdân: yiğit
m.-a 93
m.-ı 140
merkeb: merkep, eşek
m.-i 487
mesâcid: mescidler 574
mescid: mescid 25
meş'âle: meşale 414, 538

maşrıķ : doğu
m.-tan 68, 551

meta' : mal
m.-lar 66

mevc : dalga 465

mevdân: meydan, alan 206, 209, 369, 376, 405, 434
m.-a 205, 211, 374, 379, 380, 402, 523, 527
m.-ur 382

meyn : meyn?
m.-i 398

mezheb: mezheb
m.-i 52

mı : mı, soru eki 154, 156, 356, 359

mihnet :(A) sıkıntı, acı
m.-i 582

milk : bkz.mülk 73

miskin : uyuşuk 583

mu'cizât: mucizeler 529

muallâķ: boşlukta kalma 11

muķâtıl : (A) Mukatil 1, 63, 125, 127, 276, 280, 377, 560, 565
m.-e 265
m.-i 267, 569
m.-üñ 275, 568

muhabber: haberli
m.-sen 96

muhallel eyle-: sakatlamak 95

muhammed: Hz.Muhammed
m.-e 176, 28

muhammed muştafa: Hz.Muhammed 24, 89

muhkem: sağlam 132, 219, 220, 242

mum : mum
m.-a 59

murdâr: pis 423

muştafa : Hz. Muhammed 3, 118, 483, 527, 570

m.-nır 477

m.-ya 419, 545, 578, 586

m.-nuñ 30

mûtemi': ağıt; ağlama 92

mûti' : itaat eden 438, 520

mutlaqâ: mutlaka 314

mü'mîn: mümin 574

müdâm: devamlı 474

müddet: müddet, zaman 125, 579

mülk : mülk

m.-uñ 310

münâdî:(A) tellal 483

m.-ler 485

münezzeh: arınmış 73

mürüvvet: iyilik, insanlık 561

müslîm: müslüman 18

müslümân: müslüman 574

müstemi': müstemi 285

müsülmân: bkz.müslümân

m.-uñ 54

müşkîl : zor 475

müşteri: alıcı 5

N

nâbekâr: işsiz, faydasız 340, 350, 408

nacağ : nacak 190

n.-ını 191

nagme : ezgi

n.-ler 251, 301

nâhâğ : haksız 48

- naķîb : (A) reis yardımcısı 215
n.-ler 216
- naķķâr :davul
n.-a 499
- naķş :nakış
n.-ile 67
- nâliş id-:bağırıp, çağırmaq
n. i.-üp 169
n. i.-üben 29
- namâz :namaz 575
- nâmûs :namus, ar
n.-iñ 542
- nânigâr:sevimsiz 417
- na'ra : nara, haykırış 443, 502 , 543
n.-lardur 441
n.-sı 515
- na'ra ur-: nara atmaq
n.u.-dı 435
- naşihât:nasihât 93, 113, 233
- nâz : naz, cilve, işve
n.-ile 307
- nażâr it-:bakmaq 412, 348, 523
i.-mege n. 412
- nazenîn:narin 431
- Ne :ne 103,107, 113, 120, 133, 146, 152, 173, 201, 210, 219, 222, 228, 319, 328,
340, 350, 379, 390, 428, 464, 476, 496, 582, 583
n.-dür 281, 282, 327, 410, 481
n.-ler 53, 257, 464
n.-ye 367
n.-yise 104
- ne için:niçin 353
- nebî :peygamber 117, 487
- nefes :nefes 96

nefir : (A)boynuzdan yapılmış boru 441
nehû : nehu? 220
nekim : neki 576
nere : nere
n.-densin 282
nesne :şey 238
nevâhat: nevat 250
nevbet :nöbet 183, 393, 398, 530
Neyle- :ne yapmak :91
n.düñ 409
ni : bkz. ne
n.-dür 345
niķâb : örtü 203
ni'met : nimet 135, 416
n.-i 15
n.-lerin 16
nice : çok 11, 12, 14, 147, 152, 153, 297, 321, 343, 353, 362, 431, 496, 539, 547,
549, 579
n.-ler 446
n.-lerüñ 46, 445
n.-nüñ 444
n.-si 12, 60, 270, 454, 288p
n.-sin 458
niçe : bkz.nice 48, 65, 126, 142, 384
nid- : ne yapmak 83
n.-e 527
n.-elüm 298, 541
n.-er 129
n.-diler, 291, 508
nifâķ : ayrılık 573
nire : bkz. nere
n.-den 143, 145, 163, 279
nişân : iz

n.-iñ 289
nite : nasıl 224, 282, 292
nitekim: öyle 96, 97, 486
niyâz : dua 500
niyet : niyet
n.-e 487

O

o : bkz.ol 54, 70, 103, 204, 208
od : ateş 426, 459
o.-a 149, 155, 204
o.-lar 198
oda yan-: yanmak
o.y.-dı 388
oglan:oğlan
o.-ları 48
o.-lar 182
oğ : ok 193
o.-ını 59
oğı- :okumak
o.-dıkları 165
o.-r 162, 311, 583
o.-yanı 589
o.-yanlar 588
ol : o 101, 105,137, 145, 158, 172, 176, 192,194, 196, 199, 201, 202, 206, 214,
215, 217, 224, 228, 229, 256, 268, 270, 285, 312, 329, 331, 335,
344, 347, 359, 392, 401, 418, 422, 435, 437, 446, 447, 473, 479,
480, 481, 487, 524, 527, 529, 535, 542, 560, 568, 569, 578, 580
o.-dur 11, 72, 73, 367
o.-nda 227, 257
o.-ndan 196, 199, 205, 214, 446, 463
o.-nları 197

o.-nuñ 335, 336, 392, 428, 458

ol- : olmak

o.-a 173, 174, 315, 352, 410

o.-alım 321

o.-am 270, 563, 271

o.-amadı 555

olar: onlar

o.-uñ 581

o.-avuz 498

o.-dı 92, 256, 425, 468, 475, 479, 538

o.-dılar 536, 574

o.-diñuz 296

o.-gıl 314, 417

o.-ıcağ 173, 407, 423

o.-ınca 516

o.-ısar 109, 493

o.-madan 475, 488

o.-madısa 520

o.-masun 344

o.-maya 95, 237

o.-maz 99, 203, 298, 518

o.-mazğa 353

o.-mazsa 438

o.-miş 192, 243, 288, 347

o.-sa 157, 352

o.-sun 9, 81, 104, 117, 314, 324

o.-uban 161, 532

o.-ubanın 266

o.-uñ 541

o.-unca 19

o.-up 51, 548

o.-ur 96, 97, 135, 182, 213, 294, 353, 379, 558

o.-urken 24

oldem : o zaman 554
on : on 37, 56, 57, 132, 217, 259, 262, 259
ora : ora
o.-dan 178, 188
orta : orta 305, 323
o.-ya 542
'Osmân : Hz. Osman 26
ot : ot 455
otır- : oturmak 91
o.-amadı 79
o.-dı 521
o.-dılar 576
o.-gıl 355
o.-mış 116, 261
o.-uban 68
o.-uñ 297
o.-ur 78, 92, 190, 183, 254, 261, 269, 280, 357, 558, 560, 565, 569,
570
o.-urdu 25
otuz : otuz 61, 181, 487, 524,

Ö

öc : intikam
ö.-ile 325
ögüd : nasihat
ö.-i 240
ögür- : öğürmek
ö.-ürdi 332
öksüz eyle-: öksüz bırakmak
ö. e.-di 48
öldür- : öldürmek
ö.-e 410

- ö.-emi 342
ö.-en 72
ö.-ip 70
ö.-ü 537
ö.-ür 540
- ör : ön
- ö.-i 453
ö.-in 376
ö.-ince 517
ö.-inde 205, 309
ö.-ine 150, 168, 462, 528
- öp- : öpmek
- ö.-di 121
ö.-sem 355
- öri dur-: kalkmak
- ö. d.-ur 350
- ‘ömer : Hz. Ömer 26
- öt- : ötmek
- ö.-er 250
- öyle : öyle 452
- özge : başka 198
- öz : öz
- ö.-i 49, 77, 79, 444
ö.-in 155
ö.-üñe 277

P

- pâdişâh: padişah 73, 144, 167, 211, 307, 336, 403, 406, 426, 539, 556
- p.-a 164, 306
p.-ı 293
p.-iñ 265, 338

p.-la 425
p.-uñ 140, 213, 234, 257, 330, 347, 369, 558
pâkeyle-: temizlemek
p.-sin 237
pâre : parça 532
p.-sin 432
pâre pâre kıl-: parçalamak, parça parça yapmak 385, 429
pâsbân : gece bekçisi
p.-ı 57
paşâ : paşa 200, 377
pâyidâr: kalıcı 518, 555
pehlevân: pehlivan 256, 349, 324, 371, 376, 381, 403, 406, 408, 423, 523, 554
p.-ı 334, 358
p.-a 405
p.-uñ 413, 528
p.-umuz 398
penâgâh : (F) sığınacak yer 26
pencere: pencere
p.-ler 248
p.-lerden 249
pençe urmag: pençelemek, vuruşmak 51
perde : kapı 232, 305
p.-leri 225, 240
p.-sini 232
p.-ye 229, 231
perdedâr: kapı görevlisi
p.-ı 262
p.-ları 241
peşîmân: pişman 98
peygâmbere: peygamber
p.-e 33, 258
p.-i 504
puñar : pınar 401

pürsâz : pürsaz 525

R

ra'dvâr: radvar 435

rabbü'l-‘âlemîn: Alemlerin Rabbi 472

rabbü'l-enâm: tüm canlıların Rabbi 480

râci : raci 186

râgbet kııl- : beğen-, râğbet etmek

r. kı.-ur 7

râh : yol 114, 302

râhatla-: rahatlamak

r.-rın 16

rahmet: rahmet, merhamet

r.-ine 584

r.-üñle 585, 589

rahmet yetür- : merhametini ulaştırmak

r. y.-ür 14

rahşân : parlak 149

râseyle-: doğru eylemek 95

rebâb : rebap 300

reng : renk

r.-idi 134

r.-ini 254

resm : resm

r.-e 140, 193

resûl : Hz. Muhammed 176, 478, 482, 488, 526

r.-e 116, 567

r.-ü 568

r.-i 113

resûlallâh: Allah'ın Rasulü, Hz. Muhammed 81, 121, 480, 569

revâ : layık

r.-dur 352
revân ol-: yola koyulmak
r.-dı 129, 548
rızg : rızık
r.-içün 320
r.-ile 55
r.-in 18
r.-uñı 17, 19, 69
riķķâtile: incelikle 427
riyâ : riya,gösteriş 73
rüstem : rüstem 150, 151

S

sa'at : saat 564
şabâh : sabah 68
ş.-dan 289
ş.-iñ 211
şabreyle-: sabretmek
ş.-di 278
şaç- : saçmak
ş.-alum 3
şaç : saç
ş.-ı 78
şag : sağlıklı 172, 566, 579
şag : sağ, sağ yan
ş.-a 455, 507
ş.-ında 261, 259
şahâbî : sahabe 551
ş.-ler 92
ş.-yle 487
şâhib : sahip 24, 440

- sâîd : saadetli, mutlu, mesut
s.-di 535
- şakal : sakal
ş.-ın 98
r.-iñ 121
- sâki : saki, içki sunan güzel
s.-ler 203
s.-yan 305
- şalâbet : (A) sağlamlık 148
ş.-lü 141
- şalâvât : salavat 258, 419, 499
- şalâvât vir-: salavat getirmek
ş.v.-diler 545, 552
- şal- : salmak, bırakmak
ş.-dılar 323, 471, 547, 549
ş.-dugınca 449, 454
ş.-ıp 89
ş.-madı 470
- sâlip : salip
s.-lerini 573
- şan- : sanmak
ş.-asın 203, 221, 255, 317, 535
ş.-ur 366
ş.-dı 503
ş.-ki 373, 459, 501
ş.-kim 426, 455, 506
- şan'ât : sanat
ş.-ıyla 236
- şancal : sancımak, vurulmak
ş.-mış 452
- şancıla-:saçmak, vurmak
ş.-rdı 452
- sarây : saray 242

s.-a 350
s.-ı 219, 224
s.-ına 568
şarrâf : sarraf
 ş.-a 5
sarhôş : sarhoş 315
şât : sat 149
şat- : satmak 378
 ş.-alum 5
 ş.-asın 391
 ş.-maga 373
satvet : (A) satvet 148
şavaş : savaş 40
şavur- : savurmak
 ş.-uyor 295
şayru : hasta
 ş.-yam 317
saz : saz
 s.-lar 301
sebîl : su dağıtım yeri 97
segird- : koşmak
 s.-meyle 289
 s.-ü 147
sehl ola: kolay ola 115
sehv-ü hatâ: yanlış, yanılış 587
seksen : seksen 399, 450, 467, 467
selâm : selam 116, 166, 405, 473, 477, 480
selâmet: esenlik 566, 579
sen : sen 100, 128, 137, 170, 175, 176, 185, 187, 195, 273, 308, 320, 353, 359,
 360, 416
 saña 2, 18, 32, 64, 91, 104, 115, 185, 238, 285, 308, 312, 337, 406,
 562
 s.-cileyin 293

s.i 119
s.-iñ 228, 321
s.-sin 52, 186
s.-üñ 174
s.-üñdür 176
sene : yıl 479, 480
serâsım: serasım
s.-a 443
sergerdân: şaşkın 161
sernigûn: başaşağı 446
setret- : örtmek
s.e.-er 203
setvâr : setvar 417
sevâb : sevap
s.-ı 22
sev- : sevmek
s.-ine 110
seyr : seyir
s.-ile 139
seyred-: seyretmek
s.-er 139, 252
şıd- : korkmak
ş.-a 198
ş.-ar 444
şıgın- : sığınmak
ş.-uram 185
şın- : sinmek, korkup gizlenmek
ş.-dı 556
sız- : sızmak
s.-dı 491
sifendâr : isfendiyar 150
silâhdâ: silahtar
s.-ı 263

silâh : silah

s.-ın 374

sîm : gümüş 248

simsâķ: simsak 305

sind: Sind ülkesi 1, 38

sin : bkz. sen

s.-i 122

s.-üñ 102

siz : siz 430

s.-de 432

s.-den 76

s.-e 21, 75

s.-i 162

s.-üñ 298

şohbet : sohbet 298, 362

şol : sol taraf 259, 261

ş.-a 455, 507

şoñ : son 98, 540

ş.-u 294, 292, 325

şoñra : sonra 205, 280, 295

ş.-sı 202

şor- : sormak

ş.-ayım 356

ş.-sa 53

ş.-uñuz 145

şoy- : soymak

ş.-alum 542

söyle- : söylemek

s.-di 31, 93, 113, 184, 233, 283, 313, 355, 358, 403, 413, 427, 539

s.-digimçün 368

s.-diler 301

s.-dügim 363

s.-gil 100, 236, 360

- s.-kim 235
s.-medi 278
s.-mez 381
s.-r 345, 347
s.-rler 99
s.-rsen 238
s.-sün 353
s.-ye 367, 20
s.-yelüm 166
s.-yeyim 91
s.-yince 275
- söyleş-: konuşmak, söyleşmek
s.-ür iken 322
- söz : söz 2, 8, 10, 90, 537, 585
s.-den 21
s.-e 2, 380
s.-i 89, 111, 356, 358, 363, 371, 482, 508, 586
s.-in 362
s.-ini 295
s.-ü 144
s.-üm 9
s.-üñi 236, 237
- sözcü : sözcü 396
- şu : su 54, 401, 439, 548
- su'âl : soru 31, 327, 278
- sultân : sultan 295, 320, 322, 332, 355, 378
s.a 283, 351
s.-ı 119
s.-ur 226, 334, 339
- sultân-ı rahmân-ı rahîm :merhamet sahibi sultan; Allah 74
- şun- : sunmak
ş.-ar 383
ş.-ayurlar 109

ś.-dı 382, 389
ś.-uban 306
śunuver-: sunmak, sunu vermek,
ś.v.-di 307
śurât : yüz
ś.-tur 364
śurâtsiz: suratsız 290, 466
sübân : süban
s.-lar 138
sübhâ : sübha 134
süci : tatlı 315
süñü : süngü
s.-sin 382, 383, 384
s.-ye 328
sür- : sürmek
s.em 563
s.-enler 288
s.-er 126, 462
s.erem 289
sürûr : (A) sevinç 123

Ş

şâz : mutlu
ş.-lık 316, 329
şâz ol- : mutlu olmak
ş. o.-uban 505
şâh : pâdişah 1, 299, 309, 314, 325, 344, 414, 493,
ş.-a 141, 166, 236, 239, 264, 284, 313, 365, 413, 491
ş.-ı 93, 140, 268, 310
ş.-lar 165, 294
ş.-larınuñ 63
ş.-umuz iken 239

şâh-ı merdân: yiğitlerin şahı 434
ş. m.-ile 510
şâhin : şahin
ş.-i 342
şâr : şehir
ş.-a 450
ş.-da 328
şart eyle-: şart kılmak
ş.-di 336
şart : şart
ş.-ını 338
şaş- : şaşırmaq
ş.-masun 235
şâz bkz. şâd 536
şebâş : şebaş
ş.-idi 328
şecâat : cesaret
ş.-lü 397, 334
şefâ'at it-: şefaet etmek 34
ş.i.-megiz 430
şefkât : şefkat
ş.-i 49
şehr : şehir 118, 130
ş.-e 291, 485
ş.-i 82
ş.-ini 46
ş.üñ 483
şek id-: şüphelenmek, şüphe etmek
ş. i-enlerüñ 74
şeker : şeker
ş.-i 156
şekl : şekil 365
şemşîr : (F):kılıç 445

şer :kötü 210
şerh :açıklama 56
şerh it-: açıklamak
 ş. i.-eyün 258
 ş. i.-elüm
şerh eyle-: şerhetmek
 ş. e.-ye 20
şeşte : şeşte 299
şimdi : şimdi 234, 296, 332, 339, 409, 415
şîr ü ner : aslan ve yiğit 467
şîrdâr : aslan bakıcısı 393
şîr-i hüďâ :Allah'ın arslanı, Hz. Ali 515
şîr-i hüźâ: bkz. sîr-i hüďâ 436
şiş- : şişmek
 ş.-e 452
şol : şu, o 13, 193, 209, 232, 349, 513, 516, 564
 ş.-laruñ 582
şoldem: şu an 389
şöyle : şöyle 44, 67, 70, 144, 161, 324, 391, 395, 470, 492, 502, 509, 550
şu : şu, o
 ş.-na 471
şû'le : şule,alev 132, 244
şükrit- : şükretmek
 ş.-üben 16
şükür : şükür 293

T

ta : ta 19, 65, 83, 90, 115, 168, 218, 245, 315, 409, 484, 557,
ta'lîm : öğretim 564, 572
tâc : taç 265, 269
tâcir : ticaretle uğraşan
 t.-idüm 286

tagla- : yakmak
t.-dı 29, 80

tahkîk it- : araştırmak 575, 580

taht : taht
t.a 570
t.iña 212
t.-iında 267
t.-uñ 314

tâkat : güç, mecal
t.-i 400, 470

taķıl- : takılmak
t.-dılar 380

taleb : istek 136, 525

tamâm : tamam 125, 223, 521, 561

tamar : damar
t.-ların 126, 488

tam : dam
t.-dan 156

tânâ : akıllı 238

tanı- : tanımak
t.-madın 492

tar : tan, sabahın ilk ışıkları
t.-la 407
t.-lacak 551

tarla- : ayıplamak
t.-dılar 580

tañrı : Tanrı, Allah 31, 34, 39, 54, 62, 78, 99, 115, 436, 559
t.-niñ 127, 449, 565
t.-ya 64

tañrınıñ arslanı :Hz.Ali 90

tañrı habîbi :Tanrı peygamberi 93

tap- :tapmak
t.-ar 39

tapuñız: hepiniz
t.-a 258
tar : dar 251, 253
tar kııl : dar etmek
t.ķ.-ur 464
târumâr id-: yerle bir etmek
t.-er 42, 463
taş : taş 10
t.-a 59
t.-ı 134
t.-ın 520
taşra : taşra 322, 510
t.-da 499
tavâr : mal, mülk
t.-um 288
tâvus : tavus 209
t.-lar 252
tayıķ : eğik
t.-dur 37
tażarru' eyle-: yalvarmak, dua etmek
t.-di 184
tâze : taze 453
tebel : tebel 492
tecessüs: merak 100, 104
tedbîr : tedbir 539
t.-i 72
t.-ile 98
tedbîr it-: tedbir almak
t.i.-elüm 539
teferrüc it-:gezinmek
t.i.-er 224
t.i.-erek 256
tekbîr : tekbir 499, 505, 552

tekbîr getir-: tekbir getirmek
t.g.-üp 512

temâşâ : seyir 212, 377

temâşâgâh: seyir yeri
t.-a 414

ten : ten, can 53

tenge teng: denge denk 512

terk : terk
t.-ini 227

terle- : terlemek
t.-r 401

teşvîş : karıştırma
t.-i 167, 213

tevekkül it-:tevekkül etmek
t.-esin 94

tevvâb : çok tövbe eden
t.-ı 217

teyrân : teyran 517

tıg-ı tîrân: ok ve kılıç 180

tıg : kılıç 546

tıg ur- : kılıç vurmak
t.-ur 537

tîr-i endâz : ok atıcı 58, 193

tiz : tez, çabuk 104, 146, 350, 372, 453, 475, 483, 492
t.-cegiz 476

tofrag : bkz. toprag
t.-a 169

tog- : doğmak
t.-ar 12
t.-ıcak 132

togra- : doğramak
t.-ya 454

togn : bkz.togru 112, 225

togru : doğru
t.-sın 238, 368

togur- : doğurmak
t.-miş 370

toğlu : toklu 206

toğın- : dokunmak
t.-ur 387, 421

tol- : dolmak
t.-a 482
t.-ar 444
t.-dı 30, 77, 144, 549
t.-dılar 536
t.-durup 306
t.-u 55, 123, 128, 130
t.-uban 450

toldur-: doldurmak
t.-dılar 302

tolaş- : dolaşmak
t.-masın 235

ton : don, elbise
t.-ından 573
t.-ları 373

toprag : toprak 9
t.-a 30, 65
t.-lın 159

toyla : toyla
t.-lar 206

toz : toz
t.-ına 563
t.-ını 295

tul it-: : dul bırakmak
t.i.-ti 47

tûl-u tarîk: yol uzunluğu 115

tur : tur 114, 483

tur- : durmak

t.-a 45, 152

t.-alum 369

t.-am 563

t.-amaz 445

t.-dı 81

t.-dılar 161, 414, 522

t.-madın 126, 139, 449, 579

t.-maga 51

t.-magı 161

t.-miş 148

t.-ur 27, 142, 169, 179, 502, 528

turâc : turaç 251

tüş ol- : düş olmak, hayal olmak

t.o.-dı 277

tut- : tutmak

t.-ar 201, 457, 583

t.-dı 184, 387, 391, 511

t.-ma 587

t.-ubanın 512

t.-up 204

türlü: türlü 252

U

uc : uç

u.-ı 131, 221

u.-undan 329

uç- : uçmak

u.-a mı 156

u.-ar 228

ûd : ud 300

ugrad- : uğratmak
u.-urdu 461
ugurda : uğurda,yolda 459, 543, 546
ugra- : uğramak
u.-ya 454
ulaş- : ulaşmak
u.-tı 461
ulı : yüce 55, 66, 447, 130, 165, 219, 242, 294, 398
unut- : unutmak
u.-magıl 87
u.-mañ 117
u.-masun 588
u.-miş 70
ur- : vurmak 483, 509
u.-a 152, 154, 174
u.-alar 544
u.-an 513
u.-ar 398
u.-dı 30, 386, 395, 526, 532
u.-dılar 299, 309, 402, 459, 468, 489, 492, 546, 550
u.-uñ 51, 54
u.-ur 28, 41, 132, 169, 252, 263, 383, 465, 502, 528
u.-ursa 457
urın- : vurulmak
u.-miş 269
urış- : vuruşmak
u.-maya 101
u.-mişlar 227
u.-sa 191, 59
u.-alar 407
u.-masun 404
u.-inca 518
uş : işte 186, 364, 471

uᡥa- : benzemek
u.-dı 586

uᡥbu : iᡥte bu 8, 89

uᡥda : iᡥte 490

uyan- : uyanmak
u.-diñ 416

uz : uz 58

uzaᡥ : uzak
u.-ısa 476

uzun : uzun
u.-i 222

Ü

ü : ve 26, 278, 299, 300, 321, 583

üç : üç 37, 251, 399, 576
ü.-i 540

üç bin : üç bin 487

üç yüz bin: üç yüz bin 510

üçüncü: üçüncü 231

ümmi : okuma yazma bilmeyen
ü.-dür 583

ümmistân: ümmistan 250

ün : ün, ses
ü.-idür 501

üst : üst
ü.-inde 207, 375
ü.-inden 228
ü.-ine 132, 354, 373, 389, 419, 424, 471, 503, 506
ü.-inedür 103
ü.-lerine 490

üşer : üşer 423

üzre : üzere 314, 445

V

vaķit : vakit 575

v.-üne 237

var : var 134, 192, 220, 259, 262, 330, 334, 370

v.-ise 120, 576

v.-dur 52, 55, 171, 335

var- : varmak 83, 106, 165

v.-alum 164, 166, 496

v.-anlar 497

v.-asun 103, 107, 108

v.-ayım 81, 105

v.-dı 338, 354, 519

v.-dılar 140, 218, 347, 489, 509,

v.-diñ 359

v.-gıl 473

v.-ı 341

v.-ıcak 257

v.-ıp 414, 567

v.-mış 397

v.-mışam 343, 361

v.-mışiken 502

v.-sa 247

v.-ur 241, 266, 443

varıbil-: varabilmek

v.b.-e 341

vaşf : vasıf, sıfat

v.-ın 458

v.-ını 20, 56, 62

vatân : vatan

- v.-dan 317
- vay : vay 49
- vedâ : veda, ayrılma 124
- velî : ermiş 90, 101, 214, 440, 578
- ve's-selâm: işte o kadar 125, 223
- vezîr : vezir 405, 413, 496
- v.-e 403
- v.-i 260
- v.-ine 493, 539
- v.-üñ 508
- vežžuha: vezzuha 24
- vir- : vermek
- v.-diler 240, 346, 499
- v.-di 84, 89
- v.-dügün 136, 203
- v.-e 64, 157, 238
- v.-elüm 164
- v.-em 337, 476
- v.-eni 71
- v.-enleri 86
- v.-esin 108
- v.-me 415
- viribidi 479, 480
- v.-meyüben 411
- v.-mez 182
- v.-sün 163, 258, 474
- v.-ür 19, 69, 133, 135, 136, 202, 244, 265, 405
- v.-üriz 339
- viredur-: sürekli vermek
- v.-ur 17
- viribir-: vermek
- v.b.-se 266
- vü . ve 18, 23, 101, 117, 138, 152, 154

Y

yâ : ya 155, 157, 195, 255, 278, 370, 410, 461, 478, 480, 561, 584

yâ'ni : yani 76, 270, 326

yabân : yaban 548, 549

yâd : anma 490

yag : yağ

y.-ı 491

y.-lar 376

yaglıg : mendil

y.-ın 80

yahşi : güzel 235, 273

yahû : yahu 517

yağa : yaka

y.-dan 524

y.-am 172

yağa yırt-: yaka yırtmak

y.-ıb 424

yağım : yakım

y.-dur 239

yağın : yakın 27, 38, 138, 357, 553

y.-ına 218

yâkût : yakut

y.-lar 246

yalan : yalan 356, 367

y.-dur 344

y.-447

yalu : yalu 186

yalıñuz: yalnız 99, 466

y.-ca

yalvar-: yalvarmak

y.-u 35
yan- : yanmak
y.-ar 45, 155
yandur-: yakmak
y.-a 45
y.-dılar 414, 459, 538
y.-ur 455
yan : taraf
y.-a 81, 285, 290, 515
y.-ı 208
y.-ıma 199
y.-ına 245
y.-ında 357
y.-ından 249
yapıl- : yapılmak
y.-miş 223
yapulug: yapılı 220
yâr : dost 259
y.-i 273
yara : yara 17, 157, 193, 468
yarad- : yaratmak
y.-an 170
y.-ur 201
yarag : yardımcı 486
y.-in 437, 484
y.-ını 82, 339
y.-uñ 114
yârân : arkadaş, dost
y.-ları 86
yarar : yarar 210
yaratıl-: yaratılmak
y.-dı 555
yare : bkz. yara 493

yâren : bkz. yârân
y.-lerin 77
y.-lerine 124
y.-lerümi 105
y.-lerümüň 501

yarı : yarı
y.-sın 336

yarıcı : yarıcı 186

yarın : yarın 107, 109
y.-gı 114

yarlıga-: bağışlamak
y.-gıl 584, 585, 589

yas : matem
y.-lu 425

yasa- : yapmak
y.-r 66

yaş : yaş
y.-ile 30, 77, 482

yaşa- : yaşamak
y.-yana 279

yat- : yatmak
y.-ur 583

yay : yay 58

yaz- : yazmak
y.-ar 583

yazı : yazı
y.-dur 24

yazı : ova, yazı 548, 549

yazıl- : yazılmak
y.-ur 22

ye- : yemek
y.-ege 421
y.-me 320

y.-mez 18
yedgü : yedgü
y.-den 390
yedi : yedi 58, 226
yedinci: yedinci 232
yeg :yeğ, iyi
y.-i 162
yek : tek 397
yeksân : birlikte
y.-ım 365
yemen : Yemen 37
yen- : yenmek, galip gelmek
y.-dür 416
yene : yine 205, 407, 427, 494
yet- : yetmek
y.-düler 147, 168, 579
y.-ür 171
yevm : gün 294
yığ- : yığmak
y.-ar 506
y.-dılar 573
yık- : yıkmak
y.-amı 342
yıkıl- : yıkılmak
y.-dı 446, 503
yıl : sene
y.-da 40
y.-lık 125, 317
yılan : yılan 157
yılduz : yıldız
y.-ları 13
yidi : bkz. yedi 11, 44, 130
yigid : yiğit 281, 330, 341

y.-e 527

yine : yine 113, 172, 212, 214, 245, 404, 415, 443, 444, 445, 498, 502, 538

yir : yer 488

y.-de 19

y.-desün 31

y.-e 14, 28, 33, 48, 69, 161, 165, 258, 303, 309, 323, 323,423, 449,
526, 532, 547, 549, 555

y.-i 12, 74, 170, 185, 453

y.-ine 6

y.lerde 66

y.-ü 459

yir yir : yer yer 471

yir yüzi: yeryüzü, dünya

y.-nde 14

yit-: yetişmek

y.-diler 229, 231

y.-işdi 471

y.-mez 43

y.-sün 474

y.-üben 528

yitür-: yetirmek

y.-diler 275

yi- : bk.ye-

y.-yeler 16

y.-yip 321

yoğ : yok 202, 498, 51

y.-a 583

y.-dur 18, 49

y.-idi 213

y.-sa 367

yohsul : yoksul

yohsul it-: yoksullaştırmak

y.i.-di 47

y.-larına 15

yoğla- : yoklamak

y.-dım 290

yol : yol 44, 125, 143, 182

y.-a 98, 112, 124

y.-ıdı 287

y.ın 575, 580

y.-ına 108

y.-ında 513, 550

y.-ında 86

y.ını 82, 288

y.-u 190

y.-uñ 476

yoldaş : arkadaş 88

yön : yön

y.-üñ 181

yöre : yöre

y.-sine 341

y.-sinde 137, 138, 139

yörü- : yürümek

y.-ñüz 145

yuğaru : yukarı 560, 564

y.-sından 245

yularcılığ: yularcılık 209

yumrug: yumruk

y.-ın 154

yumşaq : yumuşak 100

yurt : yurt

y.-u 27

yut- : yutmak

y.-ar 444

yüce : yüce 66, 130, 493

yügir- : yürütmek

y.-di 490
yükin- : pişman olmak
y.-diler 306
yük : ağırlık
y.-lerimi 286
y.-lerüben 286
y.-lerüm 287, 290
y.-lerümi 291
y.-üm 289, 318
yüreg : yürek 379
y.-in 29, 80, 426
yüri- : yürümek
y.-di 372, 527, 570
y.-r 138, 209, 215, 252
yüz : yüz, sayı 173, 178, 189, 190, 192, 223
yüz : çehre 161, 309, 526, 556
y.-i 30, 184, 330, 349
y.-in 69, 362
y.-ine 80, 277
y.-ini 28, 165, 294, 343, 359
y.-lerinden 254
y.-ü 253, 305
y.üde 587
y.-üm 9, 169, 563
y.-üñ 269
y.-üñden 203
yüzün yana ur-: boyun bükme
y.y.u.-dı 33

Z

zafer : zafer 173, 384, 411

zâif : zayıf 271
zâlim : zalim 60
zamân : vakit 205, 214, 278, 280, 285, 415
zâr eyle-: inlemek
z.-yem 439
zârılığ it- : yanık yanık ağlamak
z.-ersin 32
zât : kişi 149
zebûn ol-: perişan olmak
z.o.-dı 475
zehreyle-: zehir eylemek
z.-di 46, 156
zelîl : zavallı 97, 201, 479
zer : altın 248
zevğ : lezzet 321
zikret- : zikretmek
z.-di 418
zıkr : zikir
z.-ile 3
z.-in 115, 127
zincir : zincir
z.-ile 197
zirâ : çünkü 9
ziyân ir-: zarar olmak
z.i.-di 390
zûlm-ü cevri: zorluk çıkarma, zulmetme 63
zurnâ : zurna 441
zûlfiğâr: Hz.Ali'nin kılıcı 449, 451, 453, 517
z.-a 518
z.-ı 84, 387, 418, 447, 470, 507

SONUÇ

Bu çalışmada, Afyon Gedik Ahmet Paşa Kütüphânesi, 18190 numarada kayıtlı bir mecmuânın 207-218 varaklarında kayıtlı bulunan, 20 cemaziyel ahir 866(1461) tarihinde, Hasan İbn-i İlyas-ı Kasi tarafından yazılmış olan “Gazavât-ı Emire’l-Mü’minin ‘Ali, der-Memleket-i Sind bâ Mukâtil Şah” adlı mesnevî’nin transkripsiyon, gramer, metin ve indeksinden oluşmaktadır. Mesnevî, Hz. Ali’nin Sind ülkesinin güneşe tapan hükümdarı Mukâtil Şâh’la yaptığı cengi konu almaktadır.

Metinde Eski Anadolu Türkçesinin genel özelliklerinin haricinde farklı herhangi bir durumla karşılaşılmamıştır. Metnimiz dönemin belirgin özelliklerini taşımaktadır. Bazı maddelerde yeterli örnek bulunamamış, bazı maddelerde ise hiç örneğe rastlanmamıştır. Bu gibi durumlarda “Metinde örneği yok” dedik. Örneği olan maddeleri ise birkaç örnekle açıkladık.

Çalışmamızda önce tezin konusu olan Cenknâmeler hakkında kısa bir giriş yaptık. Giriş bölümünden sonra çalışmamızı dört bölüme ayırdık. Birinci bölümde eserin imlâ özelliklerini:

- A) Ünlülerin yazılışı
- B) Ünsüzlerin yazılışı
- C) Tamlamalar başlıkları altında gösterdik.

İkinci bölümde eserin ses ve şekil bilgisi özelliklerini:

- A) Sesbilgisi
 - 1.Ünlüler
 - 2.Ünsüzler
- B) Şekilbilgisi
 - 1.Çekim ekleri
 - 2.Yapım ekleri

C) Kelime çeşitlerinin kullanışı, başlıkları altında inceledik.

Üçüncü bölümde metnin transkripsiyonunu verdik. Dördüncü bölümde ise metnin indeks ve sözlüğünü hazırladık. İndeksten sonra metnin aslını koyduk. Çalışmamızın sonuna ise yararlandığımız kaynakları kaynakçada gösterdik.

KAYNAKÇA

1. Banarlı, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, M.E.B. Yay. , İst. 1971
2. Canpolat, Mustafa, Ömer Bin Mezit-Mecmuatü'n-nezâir, TDK Yay. Ank. 1982
3. Çetin, İsmet, Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenknameleri, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ank. 1997
4. Develioğlu, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitabevi, Ank.1986
5. Ercilasun, Ahmet Bican, Geniş Zaman Ekine Dair Bazı Düşünceler, Türk Kültürü Araştırmaları, Prof.Dr. Faruk Kadri Timurtaş Armağanı, TKAE, Ank., 1983
6. Köprülü, Fuat, Edebiyat Araştırmaları, Ötüken Neşriyat, C. I-II, Ank., 1989
7. Levend, Agah Sırrı, Türk Edebiyatı Tarihi, C.I, TDK yay., Ank., 1973
8. Pakalın, Mehmet Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, M.E.B Yay. C.I, Ank. 1973
9. Pala, İskender, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Akçağ Yayınları, C. I-II, Ank., 1988
10. Şemseddin Sami, Kamus-ı Türkî, Çağrı Yayınları, İst. 1987
11. TDK Tarama Sözlüğü, TDK Yay. Ank. 1989
12. Tekin, Talat, Ana Türkçede Aslı Uzun Ünlüler, Hacettepe Üniversitesi Yay. Ank., 1975
13. Timurtaş, Faruk Kadri, Eski Türkiye Türkçesi, 15. Yüzyıl, Gramer-Metin-Sözlük, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi yay. İst. 1977
14. Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayını, Ank., 1998